

Ur *Häftet för Kritiska Studier* nr 2-3, 4 och 6-1970

Berntson vs Svensson: Debatt om korporatismen och fascismen

Artiklar ur *Häftet för Kritiska Studier* 1970

Tidskriften *Häftet för Kritiska Studier* publicerade våren 1970 en kritisk recension av Jörn Svenssons (JS) bok [Korporatismen och den borgerliga klassdiktaturen](#). Kritiken var utarbetad av Lennart Berntson som vid denna tidpunkt tillhörde kretsen kring tidskriften *Zenit*, där Bernt Kennerström framförde en liknande kritik.* I båda fallen replikerade också Jörn Svensson.

Lennart Berntssons och Kennerströms kritik och meningsutbyte med Jörn Svensson berör en rad viktiga frågor som fortfarande har relevans när man diskuterar fenomenet fascism (se även ingressen till Jörn Svenssons bok).

MF 25/3 2015

Innehåll

Lennart Berntson: Är Sverige på väg mot fascism?.....	1
Jörn Svensson: Katedersocialismens återkomst.....	10
Lennart Berntson: Katedersocialismens återkomst Sverige och 'korporatismen'.....	16

Lennart Berntson: Är Sverige på väg mot fascism?

Ur *Häftet för Kritiska Studier* nr 2-3-1970

Jörn Svensson diskuterar i sin banbrytande bok [Korporatismen och den borgerliga klassdiktaturen](#) (Cavefors 1969) utförligt fascism och korporatism. Lennart Berntson syftar med denna artikel inte bara till en recension utan också till en kritisk granskning av bokens analys och politiska implikationer. J.S. ser korporatism och fascism som ytterligheter av drag som alltid karakteriserat kapitalistiska stater: bourgeoisins strävan att tillägna sig arbetarklassens merarbete i harmoniska samarbetsformer respektive beslutsamhet att om så behövs använda våld för att upprätthålla herraväldet. En sådan utgångspunkt avslöjar visserligen dessa fenomenens allmänna klasskaraktär, men anvisar inte de politiska allianser på vilka motståndet mot fascism och korporatism kan byggas upp. Detta inses bäst av att J.S. upphöjer fascism och korporatism till nödvändiga stadier i kapitalismens utveckling (vilket innebär att de är jämförbara med imperialismen) genom att återföra dem på det kapitalistiska produktionssättets allmänna utvecklingstendenser och borgarklassens strävanden. Genom att på detta sätt dels reducera samhällsstrukturens komplexa helhet av olika nivåer med en relativ autonomi till ett enda centralt subjekts (borgarklassens) strävanden och dels blanda samman kapitalismens allmänna drag med dess specifika uttrycksformer omöjliggörs en politisk teori som kan tjäna som vägledning i klasskampen, menar Berntson.

* Se [Kennerström vs Svensson: Debatt om fascism och korporatism](#)

Under de senaste åren har diskussionen om fascism på nytt skjutit fart. Man har pekat på det ny-fascistiska partiet i Väst-Tyskland, på "struktur-fascism" och hotet av en fascistisk reaktion i USA. I Sverige har framförallt Jörn Svensson (JS) understrukit att olika s.k. korporatistiska drag i den svenska samhällsstrukturen är på väg att ta formen av en ny fascism. JS har nu systematiserat och underbyggt teorierna om fascism och korporatism i sin senaste bok *Korporatismen och den borgerliga klassdiktaturen* (Cavefors 1969). Bokens ämne är för den revolutionära arbetarrörelsen uppenbarligen aktuellt och varje försök att ge problemet en sammanhängande teoretisk förklaring av stor betydelse. Det finns därför anledning att inte bara "recensera" JS bidrag utan också mer kritiskt diskutera begreppen och deras politiska implikationer. Låt mig först säga att JS bok är av största vikt. För första gången har i Sverige en revolutionär marxist utförligt och konsekvent diskuterat fascismen och korporatismen. I det nedanstående kommer jag främst att ta fasta på en principiell kritik av JS teorier och endast i förbigående beröra enskilda avsnitt.

Borgerliga förklaringsförsök

Till mer än 2/3 av sitt innehåll upptas JS bok av en behandling av fascismen. Det kan därför finnas anledning att mest utförligt uppehålla sig vid detta tema. Vilka olika sätt finns det då att förklara fascismen?

Rader av försök har gjorts från olika borgerliga företrädare att bestämma fascismen. Gemensamt för dessa försök är att de enbart förklarar fascismen med avseende på dess ideologiska och organisatoriska kännetecken. Fascismen reduceras till en politisk ideologi som smält samman tankegodis från exempelvis Hegel, Nietzsche, Sorel; dvs från tänkare som stått i opposition mot den liberala upplysningsandan och utvecklingsoptimismen. Uppkomsten av fascismen söker dessa borgerliga historiker och politiker ofta förklara i individualpsykologiska termer (Bullock); eller som en produkt av den europeiska maktpolitiken (Baumont), eller som ett tragiskt resultat av den tyska nationens specifika historia (Taylor). De olika borgerliga ideologerna har det gemensamt att de mystifierar fascismen med hänvisning till onda eller sjukliga drag i Hitlers personlighet (drag som vi innerst inne alla bär på), eller söker man desarmera den med analyser i vilka fascismen ses som ett unikt och tillfälligt brott i den europeiska civilisationens framsteg.

Mot dessa förvrängningar eller feltolkningar vänder sig helt naturligt JS. Han fastslår här två nödvändiga utgångspunkter: dels att fascismens klassinnehåll är borgerligt, dels att fascismen är intimt förknippad med kapitalismens utveckling. Varför är då fascismen (och korporatismen) borgerliga och förknippade med kapitalismen?

Jörn Svenssons utgångspunkter

Så vitt jag kan förstå har JS i detta sammanhang två utgångspunkter. För det första det kapitalistiska produktionssättets allmänna utvecklingstendenser: koncentrationen av kapital, proletariseringen av småborgerligheten, tillväxten av lönearbetare och proletariat, de cykliska kriserna. Ur dessa (m.fl. tendenser) växer arbetarklassens kamp och krav fram, och som en följd av detta hot borgarklassens strävan att vidga sin sociala förankring och skapa garantier för sin maktutövning. (Se s. 116-18, 51-52 och 162-67). Om dessa allmänna ekonomiska tendenser i kapitalismen är ena förutsättningen i JS schema för fascismens/korporatismens utveckling så är den andra borgarklassens position och läge. *Bourgeoisin är i JS analys den axel kring vilken den historiska utvecklingen rör sig*; dess behov, strävanden och egenskaper bestämmer historiens inriktning.

Här har vi följaktligen de två grundläggande beståndsdelarna i JS analys, dels de allmänna ekonomiska tendenserna i det kapitalistiska produktionssättet, dels borgarklassens strävanden och

behov. Det är mot bakgrund av detta perspektiv som JS fastställer fascismen som ett stadium i kapitalismens utveckling och dess klassinnehåll som borgerligt.

Om nu korporatismen är en ny och högre form av fascism måste det självklart vara av enorm vikt att studera hur man inom den revolutionära arbetarrörelsen under mellankrigstiden sökte förklara och bekämpa fascismen. Vilka principer utgick man från när man analyserade fascismen? Vilka begrepp och teorier använde man sig av i sina politiska analyser? Vilka olika försök gjordes inom den kommunistiska rörelsen att fastställa fascismens karaktär? Vilka likheter respektive skillnader finns mellan dessa analyser och Jörn Svenssons?

3:e Internationals definitioner

Den i praktisk politik viktigaste bestämningen av fascismen gjordes naturligtvis under 20- och 30-talet inom Kommunistiska Internationalen (KI). KI:s definition kan variera något i sin tyngdpunkt beroende på från vilken period den hämtas, men i huvudsak förklarade man i slutet av 20-talet fascismen på följande sätt: kapitalismen ansågs vara i en historisk epok av förfall och nedgång. Från 1928 ansågs kapitalismens tillfälliga stabilisering ha upphört och den innevarande *perioden* definierades som revolutionär, i den betydelsen att arbetarklassens revolutionära maktövertagande åter hade förts upp som första punkt på dagordningen. KI:s huvudparoller blev ”klass-mot-klass” och ”Sovjetmakt”. I detta trängda läge tillgrip borgarklassen som sista utväg i krisen, antingen att förlita sig till socialfascism (socialdemokratien — fascismens vänsterflygel) eller den direkta fascismen. KI såg följaktligen fascismen som en borgarklassens reaktion på utmaningen från en revolutionär arbetarklass/ arbetarrörelse. Socialdemokratien och de fascistiska partierna utpekades som olika flyglar (vänster respektive höger) av den reaktion som blivit borgarklassens sista tillflykt.

I denna definition finns ett, om än felaktigt, försök att bestämma den historiska period i vilken fascismen uppträdde. Däremot saknas varje försök att specificera den fascistiska rörelsen och staten. Under perioden 1928-34 vägrade man inom KI att se någon principiell skillnad mellan borgerlig demokrati och fascism. Resultatet av denna sammanblandning av de olika partiernas och statstypernas karaktär ledde till ödesdigra konsekvenser för arbetarklassen och dess politiska organisationer.

Medan man från KI:s sida såg fascismen i allmänhet som borgarklassens kontra-revolutionära svar på revolutionära ambitioner från arbetarklassen, fanns både inom KI och utanför den försök att bestämma fascismens *specifika historiska drag*. I inget fall kom dock dessa analyser att få någon som helst inverkan på KI:s politik eller den politiska kampen överhuvud.

Gramsci, Thalheimer och Trotskij

Inom KI gjordes av Gramsci (under fängelsetiden) en bestämning av fascismen med avseende på den historiska situation i vilken den uppstått och de specifika särdragen i klasskampen i denna situation. Gramsci definierade fascismen som en ”cesaristisk” statsform; dvs en stat med relativ autonomi i förhållande till klasserna; en stat som uttrycker en situation av akut social kris där de kämpande klasserna uppväger varandra på ett katastrofalt sätt, vilket innebär att ingen av dem kan segra utan att förinta den andra. (Se Gramsci: *En kollektiv intellektuell* s. 256). Hos den ur KI uteslutne, tyske kommunistledaren Thalheimer, fanns en liknande om än inte lika långtgående definition. I fascismen såg Thalheimer en ”bonapartistisk” statsform, dvs en stat med relativ autonomi, som uppkommit i ett jämviktsläge i klasskampen; ett läge som Thalheimer dock aldrig ansåg var ”katastrofalt” i Gramscis mening. Huvudklasserna (och deras stödtrupper) hade blockerat varandras möjligheter till seger, vilket banade vägen för en ”skiljedoms-lösning” mellan klasserna, som i sista hand var till borgarklassens fördel.

Den tredje bestämningen av fascismen som skiljde sig från KI:s gjordes av Trotskij — även den dock utan det ringaste inflytande på den politiska händelseutvecklingen. Trotskij sökte urskilja de specifika drag vilka utmärkte klasskampen vid fascismens uppkomst. Han såg i fascismen ett särskilt regeringssystem skilt från borgerlig demokrati och borgerlig diktatur, och gjorde sig aldrig skyldig till KI:s fatala fel att likställa den fascistiska rörelsen och socialdemokratin. (Se: *What next?* och *Fascism: What it is.*)

Ingen av dessa analyser kom att påverka de kommunistiska partiernas förhållande till fascismen. Det hindrar emellertid inte att de är betydelsefulla i den meningen att de pekar på ett tillväggångssätt vid bestämningen av fascismen som skiljer sig från Kommunistiska Internationalens. Gemensamt för dem alla är att de når slutsatsen att fascismen är en särskild statstyp som skiljer sig inte bara från den borgerliga demokratin (vilket KI hävdade att den i princip inte gjorde. Se Jane Degras *Com. Intern. Selected Documents*, del III), utan också från den borgerliga diktaturen. Här pekar de på det grundläggande fel som KI gjorde sig skyldig till (och som JS upprepar) nämligen föreställningen att fascismen är borgarklassens reaktion i allmänhet, och att dess främsta kännetecken skulle vara den grad av öppet våld som används mot arbetarklassen (Se JS s. 42). Varken Gramsci, Thalheimer eller Trotskij gick i denna fälla. (Det behövs här inga politiska sympatier för de hydror inom arbetarrörelsen som går under namnet Brandler/Thalheimerriktningen eller trotskismen för att fastställa detta.) Istället definierade de fascismen med avseende på den historiska situationen, vilka klassallianser som den fascistiska rörelsen och staten vilade på, samt vilken typ av statssystem fascismen representerade.

Naturligtvis använder sig den fascistiska staten av mer våld än den borgerliga demokratin, men även denna är i sista hand baserad på borgarklassens tvångsmässiga undertryckande av arbetarklassen. Läger man tyngdpunkten i definitionen av fascismen vid våldet/tvånget kan man lätt hamna i ett läge där man inte bara raderar ut skillnaden mellan borgerlig diktatur i allmänhet och fascism i synnerhet (som JS gör), utan också skillnaden mellan borgerlig demokrati och fascism (som KI gjorde perioden 1928-43; och JS har tendens till att göra s. 117-118.) KI tvingades på denna punkt till en smärtsam omprövning av sin tidigare hållning i det man 1934-35 fastslog att fascismen kunde bekämpas och besegras inom ramen för det kapitalistiska samhället, i allians mellan kommunister, socialdemokrater och progressiva borgerliga grupper.

Här kommer vi till en springande punkt: det är som vägledning i klasskampen som den politiska analysens hållbarhet prövas. Söker man fascismens väsen i dess våldsmässiga undertryckande av arbetarklassen, och inte i dess *specifika* klass- och statskaraktär avsvär man sig också möjligheten att anvisa de sociala och politiska allianser på vilka motståndet mot fascismen kan och måste byggas upp. Detta är det grundläggande motivet till varför både KI:s och JS analyser av fascismen bestämt måste avvisas.

Denna summariska jämförelse mellan KI:s och JS analyser av fascismen har framhävt vissa likheter och gemensamma misstag. Jämförelsen mellan KI:s och Gramsci/Thalheimer/Trotskij har gett vissa ledtrådar för att förstå dessa misstag och pekat i vilken riktning ett alternativ måste sökas. Låt oss nu se mer noggrant på vilka punkter JS enligt vår mening har fel.

Svenssons ekonomism

I avsnittet om korporatismen ställer JS upp en förtjänstfull översikt av de numerära förskjutningarna mellan samhällsklasserna i Sverige från 1920 till 1965. Dessa förskjutningar beskrivs helt riktigt som en följd av de allmänna utvecklingstendenserna i det kapitalistiska produktionssättet: koncentration av kapital, proletarisering av småborgerligheten, tillväxt av de lönearbetande klasserna etc. Från dessa allmänna rörelselagar i kapitalismens ekonomiska bas drar JS

emellertid direkta slutsatser om klassernas politiska kamp, i detta fall om storborgerlighetens behov av en korporatistisk statsorganisation. Detta sätt att fastställa sambandet mellan ekonomi och politik under kapitalismen är en av de grundläggande utgångspunkterna även i det omfattande avsnittet om ”Den fascistiska massrörelsens stadium”, fastän det där aldrig finns lika explicit framlagt. JS gör här felet att utifrån de allmänna utvecklingstendenserna i kapitalismens ekonomi dra slutsatsen om fascismen/korporatismen som ett med dessa tendenser förbundet utvecklingsstadium (jfr s. 47, 116, 118). Detta sätt att analysera den politiska kampen är dels en *ekonomistisk* förvrängning av marxismen (den politiska kampen reduceras till enbart ett uttryck för de ekonomiska förhållandena), dels en sammanblandning av det kapitalistiska *produktions-sättets* allmänna drag med dess specifika uttrycksformer i konkreta, historiska *samhälls-formationer*. Härav följer den felaktiga slutsatsen, som ofta framhävs, att fascismen skulle vara något nödvändigt utvecklingsstadium i det kapitalistiska samhällets utveckling, på samma sätt som monopolkapitalismen och imperialismen är det. Så är naturligtvis inte fallet. *Fascismen är inget nödvändigt stadium, utan en speciell statsform som kan uppkomma vid vissa historiska lägen i kapitalismens och klasskampens utveckling.*

JS analys av fascismen är emellertid alltför komplex för att enbart kunna uppfattas som en ekonomistisk vantolkning av den marxistiska teorin, ty dels är ekonomismen på intet sätt renodlad, dels är den så vitt jag kunnat förstå inte den dominerande utgångspunkten.

Svenssons historicism

I JS analys av fascismen förekommer enligt min uppfattning ett mer grundläggande fel, nämligen framställningen av borgarklassen som ett centralt subjekt i samhällets uppbyggnad och i den historiska utvecklingen, dvs synen på borgarklassen som den kraft som utifrån vissa egenskaper, behov och strävanden tillgriper och styr den fascistiska reaktionen (Se t.ex. s. 150-151). I första hand framhävs de auktoritära dragen hos borgarklassen som den egenskap vilken i sin tur styr bourgeoisins reaktionsmönster. JS framställer fascismen/korporatismen som en produkt av denna m.fl. egenskaper och behov hos den borgerliga klassen. *Det blir borgarklassens auktoritära egenskaper, dess strävanden att befästa sin maktställning, dess behov av vissa idéer och organisationsformer som i JS analys får bestämma fascismens/korporatismens bakgrund, uppkomst och karaktär.* (Jfr s. 68, 75, 79, 150-51). Borgarklassen får i detta synsätt ställningen av den drivande och bestämmande kraften i samhällsstrukturen och den historiska utvecklingen. Tar man på detta sätt ett visst subjekt (borgarklassen) — dess strävanden och behov — till den centrala utgångspunkten i den historiska analysen framstår det som helt naturligt och konsekvent att söka spåra subjektets tidigare utveckling och frammarsch, samt hur de behov och strävanden som driver subjektet gestaltat sig under denna frammarsch. Detta är precis vad JS gör när han spårar fascismen bakåt i tiden till franska revolutionen och sedan följer dess utveckling till dags dato. Detta är ett lika absurt som konsekvent tillvägagångssätt.

I sammanhanget kan man peka på hur borgerliga historiker går tillväga på precis samma sätt. De definierar fascismen som en ideologi med vissa bärande principer och spårar sedan dessa principer genom hela den politiska idéhistorien från Platon, över Rousseau till Hegel, Schopenhauer och Rosenberg. Likheter är heller ingen tillfällighet. Den är en följd av en historicistisk syn som ofta förvrängt marxistiska framställningar. Begreppet historicism refererar till problematiken med centralt subjekt; historicismen är en grundläggande beståndsdel i den borgerliga ideologin, där det centrala subjektet oftast är begreppet ”den enskilde individen”, ”människan”. I marxismen finns historicismen främst företrädd av t.ex. Lukács, Korsch, Marcuse.

Men samhällsstrukturen (och dess olika strukturers utveckling) är en komplex helhet av olika nivåer eller strukturer, med en relativ autonomi, i förhållande till varandra, där ekonomin har ställ-

ningen av den i sista instans bestämmande strukturen. Dessa strukturers komplexa förhållande är inte möjliga att reducera till något centralt subjekts (t.ex. borgarklassens) behov och strävanden. Håri ligger det mest grundläggande teoretiska felet i JS analys av fascismen/korporatismen. (En briljant framställning av ekonomismens/historicismens teoretiska innebörd och politiska verkningar finns i *Zenit* 4/1968 av Nicos Poulantzas).

Men historicismen i JS analys av fascismen har också en annan funktion nämligen att den på det hela taget ersätter en politisk teori om fascismen och korporatismen. Som jag ovan sökt visa bygger JS framställning på främst två utgångspunkter, dels det kapitalistiska produktionsättets allmänna utvecklingstendenser och dels borgarklassens behov och strävanden. Ingen av dessa utgångspunkter hör till den politiska nivån i samhällsstrukturen. Det är främst den senare förutsättningen som får ersätta en politisk teori om de olika statstyperna, klasser och klasskamp, sambandet mellan stat och klassallianser, mellan klass och parti etc. Men därtill kommer att den kapitalistiska ekonomins betydelse för fascismens uppkomst och makttillträde har vantolkats i ekonomistisk riktning och vidare att borgarklassens uppträdande (som spelar en så fundamental roll i JS analys) i den historiska utvecklingen har getts en historicistisk förvrängning. Även om det första momentet spelar en underordnad roll i *förhållande* till borgarklassens agerande, är det ändå anmärkningsvärt att dessa två feltolkningar av marxismen förenas i en och samma analys. Detta med tanke på att historicismen vanligtvis är en reaktion mot ekonomismen. Av den senare följer bl.a. en deterministisk syn på den historiska utvecklingen (jfr JS syn på fascismen som ett nödvändigt stadium i kapitalismens utveckling), medan historicismen, i varje fall historiskt var en reaktion mot denna förvrängning av marxismen inom 2:a Internationalen. Den politiska förlängningen av historicismen representerades av den vänsteristiska avvikelserna inom Kommunistiska Internationalen hos t.ex. Korsch och Lukács.

Konsekvenser

Vilka mer direkta effekter får då avsaknaden av en systematiskt tillämpad politisk teori för JS analys av fascismen? För det första att JS aldrig specificerar den historiska situation som fascismen framträder i. Som vi sett sökte Gramsci/Thalheimer/Trotsky bestämma särdragen i kapitalismens och klasskampens läge. Underlåter man att göra detta förmår man heller inte förklara varför den borgerliga reaktionen inte rymdes inom den borgerliga demokratins eller diktaturens ram. Än mindre kan man naturligtvis förklara orsakerna till fascismens uppträdande i ett flertal europeiska stater under ett par årtionden av 1900-talets första hälft. Varför just då? Varför just dessa stater? Naturligtvis är JS inte okänslig för det specifika i den historiska situationen under mellankrigstiden. På ett par ställen klargörs flera av dessa särdrag (se s. 66, 79) men någon systematisk tillämpning av dessa insikter letar man förgäves efter.

Med detta problem sammanhänger en annan fråga. JS pekar på en rad förhållanden i de avancerade kapitalistiska samhällena som ger honom anledning att tala om korporatism. Men JS klargör aldrig om dessa samhällen är på väg mot, redan är eller bara har förutsättningar för korporatism (Se s. 30, 35, 52, 176, 183, 186). Detta är, tror jag, ingen tillfällighet. Har man varken principiellt eller konkret, historiskt tagit fasta på särdragen i den historiska situation då borgerliga demokratier övergick till fascism, kommer man heller aldrig att kunna fastställa när den borgerliga demokratin är krossad och korporatismen fullt utbildad. Men om nu korporatismen är en högre form av fascism kan det ju med tanke på hur det gått en gång tidigare vara av ett visst praktiskt värde att veta när kommunisterna på nytt ska till lägren för att nackas.

JS definierar för det andra fascismen som en borgerlig reaktion vars främsta kriterium är det tvångsvisa undertryckandet av arbetarklassen (se s. 42). Det är då helt konsekvent att inte göra någon skillnad mellan borgerlig diktatur och fascism. Med detta kriterium på fascismen kan man

teoretiskt inte heller skilja fascism från borgerlig demokrati, ty gemensamt för alla dessa tre statsformer är det tvångsvisa undertryckandet av arbetarklassen. Detta följer av det faktum att de alla är statsformer under kapitalistiska produktionsförhållanden, vilka kännetecknas av borgarklassens tillägnelse av arbetarklassens merarbete; dvs av bourgeoisins klassherravälde över proletariatet. Om nu statens uppgift är att garantera den existerande sammanhållningen och enheten i samhället, följer också att den måste upprätthålla detta klassherravälde — i sista hand tvångsvis. Skillnaden mellan statsformerna blir med JS definition endast den grad av öppet våld de använder sig av för att upprätthålla de etablerade produktionsförhållandena. Eftersom den borgerliga diktaturen och fascismen båda tillgriper öppet våld skulle det följaktligen inte vara någon skillnad dem emellan. Med i princip samma definition av fascism uttraderades inom Kommunistiska Internationalen åren 1928-34 även distinktionen mellan borgerlig demokrati och fascism. Denna benägenhet ligger inbegripen också i JS definition (se s. 117).

Specifik klasskaraktär specifik statstyp

Av kapitalistiska produktionsförhållanden följer naturligtvis en stat som till sitt klassinnehåll i sista hand är borgerlig. Så långt har JS rätt. Detta innebär å andra sidan inte att det mot dessa produktionsförhållanden endast svarar två statstyper — en demokratisk och en fascistisk. Med JS definition kan man dock inte komma till något annat resultat. Hårtill krävs mer särskiljande kriterier.

En stat under kapitalistiska produktionsförhållanden är inte bara till sitt allmänna klassinnehåll i sista hand borgerlig, den vilar också på en specifik klassallians. Det är inte dess allmänna utan specifika klasskaraktär som måste vara vägledande för arbetarklassen och dess revolutionära politiska organisation. Att påpeka dess allmänna klasskaraktär kan ha ett värde i *diskussioner* med borgerliga ideologer, men som *vägledning* i den politiska kampen är det fullständigt värdelöst. Det är den specifika klasskaraktären (bland annat) som skiljer exempelvis borgerlig diktatur från fascism, men som också, tvingar till distinktioner mellan olika slags fascism. Detta måste vid varje analys av fascismen vara en grundläggande teoretisk utgångspunkt. Sedan krävs naturligtvis tillämpade klassanalyser för att fastställa klassalliansens konkreta drag.

Vidare skiljer sig de olika staterna i fråga, vad beträffar den typ av utformning som statsorganisationerna har. Produktionsförhållandena upprätthålls aldrig, inte ens under fascismen, enbart med våldsmässigt undertryckande. Det krävs också en viss typ av rättsordning, en viss ideologi och politiska institutioner för att vidmakthålla ett bestämt klassherravälde. JS kan knappast med tanke på det utrymme de ideologiska och rättsliga aspekterna under korporatismen tillmäts, anse dessa problem oväsentliga eller akademiska. Karaktären på de i statsapparaten ingående delarna (rätten, ideologin och dess förmedlande institutioner, de politiska organen, de reformistiska fackföreningarna m.m.) och den relativa betydelsen av dessa olika delar är olika under olika statstyper som borgerlig demokrati, borgerlig diktatur och fascism. Sambandet mellan ekonomin och politiken under kapitalismen är aldrig direkt och oförmedlat. Mot monopolkapitalistiska produktionsförhållanden kan svara flera olika statstyper med en relativ autonomi, vilka varierar med avseende på a) särdragen i den historiska situation i vilken de uppkommit b) de specifika klassallianser på vilka de vilar c) karaktären av och den relativa betydelsen av de olika delarna i statsapparaten d) förhållandet mellan den härskande klassen och det skikt som innehar posterna i statsapparaten.

Antingen har JS inte alls berört dessa problem eller bara snuddat vid dem och snabbt skyndat vidare i sin förföljelse av den fascistiska reaktionens marsch genom världshistorien. De problem som aktualiserats av den tidigare revolutionära rörelsens syn på fascismen har JS knappast alls berört. Så vitt jag kan förstå beror detta på att utgångspunkten har varit att kontrastera de

borgerliga definitionernas ytlighet med marxismens sätt att ta fasta på fascismens reella innehåll, dvs dess klassmässiga innehåll. Stannar man härvid kan det räcka att bestämma den fascistiska statens allmänna klasskaraktär, men för den kommunistiska rörelsen är det först när man fastslagit detta som problemet börjar nämligen att fastställa dess specifika karaktär. JS går emellertid längre och söker påvisa att arbetarklassen idag står inför en ny och högre form av fascism — korporatismen. Gör man detta med samma allmänna tillvägagångssätt och utan att anvisa eller genom sin metod oförmögen att anvisa hur detta dödliga hot mot den revolutionära rörelsen ska bekämpas kan man inte undgå att dra på sig kritik, vilka förtjänster ens arbete i övrigt än har. Denna kritik är heller inte en strid om definitioner utan gäller en strategisk grundfråga: hur ska fascismen/korporatismen bekämpas och krossas.

Korporatismen

Vad är då korporatismen och varför är det en ny och högre form av fascism?

Korporatismen är *för det första* i JS analys den gemensamma beteckningen på en rad olikartade utvecklingstendenser i de avancerade kapitalistiska samhällena: statliga interventioner i ekonomin, sammansmältningen av kapital med olika ursprung, en alltmer auktoritär ideologi som åsidosätter den liberala statsteorin, och ett byråkratiskt beslutssystem, som integrerat fackföreningar och partier och ställt de representativa organen åt sidan.

Dessa drag sätts *för det andra* in i JS perspektiv av en framvällande fascistisk reaktion med rötter i tidigt 1800-tal. Korporatismens förutsättningar blir desamma som fascismens, dels kapitalismens allmänna ekonomiska utvecklingstendenser och dels borgarklassens behov och strävanden. Jag har redan kritiserat detta perspektiv och behöver därför inte peka på mer än de felaktiga slutsatser det leder till i avsnittet om korporatismen.

När JS ska tvinga in de ”korporatistiska” dragen i sitt utvecklingsschema mister han proportionerna för nämnda egenskaper. Staten spelar en större ekonomiska roll nu än förr, men dess roll var betydligt större långt tidigare (t.ex. vid järnvägarnas utbyggnad på 1800-talet) än vad som vanligtvis görs gällande. Även liberala historiker påvisar idag den aktiva roll som staten spelat för kapitalismens utveckling också i en ”laissez-faire”-ekonomi som den nordamerikanska (Douglass C. North). Sedan de borgerliga samhällena gick in i sitt monopolkapitalistiska stadium kring 1:a världskriget har marxistiska ekonomer påvisat sammansmältningen mellan privat och statligt kapital i olika former. De s.k. statskapitalistiska dragen är knappast något nytt, även om de växlar i tempo och omfattning. JS pekar här också på ”arbetarrörelsekapitalet” och dess integration med privat och statligt, men mer om det nedan.

Den liberala statsteori som JS ställer mot dagens parlamentarism har aldrig existerat annat än i borgarnas idé-värld. Föreställningarna om harmoni och jämvikt som JS tillskriver korporatismen är sedan Thomas Hobbes och John Lockes dagar grundläggande doktriner i den borgerliga ideologin. De har alltid använts för att beslöja klassmotsättningarna, och används följaktligen också idag.

JS hävdar slutligen att de representativa församlingarna har underordnats den verkställande makten (s. 182) och att intresseorganisationerna kan vändas mot dess medlemmar (s. 156). Vad är nu detta? De representativa församlingarna är och har alltid varit den borgerliga statens politiska organ. De reformistiska fackföreningarna är och har alltid varit underordnade den borgerliga statens lagar och förordningar. Även inom den borgerliga demokratin kan naturligtvis ske förskjutningar mellan de olika grenarna av statsapparaten vad beträffar kompetens och inflytande. Men det bör starkt ifrågasättas och åligger JS att bevisa att förhållandet varit i princip annorlunda än vad det är idag. Så till exempel kritiserade SKP på 1920-talet arbetslöshetskommissionens

ställning i förhållande till riksdagen i precis samma termer som JS här använder. Samma sak gäller de reformistiska fackföreningarna. Landsorganisationens ledning använde under 1909 års storstrejk bl.a. situationen till att för arbetarna bevisa att strejk inte lönar sig. (Se Schiller). Kommunisterna fäste redan kring 1920 uppmärksamheten på att LO bekämpade de radikala arbetarna och deras krav, utan att för den skull tala om fascism eller korporatism.

De egenskaper i samhället som JS benämner korporatism, kan det naturligtvis finnas delade meningar om beträffande inriktning och omfattning, och i de ytterst schematiska punkterna ovan har jag bara pekat på hur olika de kan tolkas, men insatta i JS utvecklingsschema av fascismen ger de en bild av dagens borgerliga samhälle, som är helt oanvändbar för politiskt arbete. Och huvudmotivet är följande: om nu korporatismen som JS hävdar är en mer totalitär form av fascism, måste det med tanke på arbetarrörelsens historiska erfarenheter vara varje kommunist oavvisliga plikt att *omedelbart* söka skapa en anti-korporatistisk folkfront förslagsvis bestående av Vpk, socialdemokrater, folkpartister, centerpartister. Ja även progressiva högermän bör väl kunna komma med. Men såvitt jag vet har man ännu inte inom Vpk diskuterat någon folkfront med centerpartiet. Det är alltså hög tid att göra detta, eller att revidera teorierna om korporatismen!

Svenssons egentliga problem

Så vitt jag kan förstå är det outtalade huvudproblemet som JS för fram i sina ständigt återkommande analyser om korporatismen *arbetarrörelse-organisationernas roll och förhållande till den borgerliga staten, samt problemet att bestämma det sociala skikt som bär upp dessa organisationer*. Vilken roll spelar dessa organisationer/sociala skikt i klasskampen? Hur förhåller de sig till respektive arbetarklass, småborgerlighet och storfinans?

Vilken är deras relation till den borgerliga staten och dess institutioner?

Det problem JS här dragit upp är av största vikt, ty vad han pekat på är nämligen: vilka förändringar har den socialdemokratiska arbetarrörelsen (inklusive LO, HSB, Folksam, KF, ABF, m.m.) genomgått efter 40 år med SAP som statsbärande parti? Vad kännetecknar idag det sociala skikt som bär upp dessa organisationer, dvs det skikt som ryms i kategorin: ”till borgarklassen tenderande lönearbetare” (s. 164), och som markant ökat under dessa 40 år? Nästan alla de drag i samhället som JS pressar in under begreppet korporatism berör aspekter på dessa frågor.

Man kan därför bara hoppas på att JS, med de erfarenheter och kunskaper han har om den socialdemokratiska arbetarrörelsen återkommer till dessa för den revolutionära vänstern viktiga problem, men att det då görs utan det mystifierande begreppet korporatism — ju fortare detta förs bort ur den politiska debatten desto bättre.

* * *

Jörn Svensson: Katedersocialismens återkomst

Ur *Häftet för Kritiska Studier* nr 4-1970

”Leninismen är ett analytiskt instrument för primitiva sönderfallande samhällen, inte för det välintegrerade och komplexa Västeuropa”.

(Ur ”En ny vänster”)

Mitt svar på Lennart Berntsons recension av min bok ”Korporatismen ...” i nr 2-3 av *Kritiska Studier* har en speciell bakgrund. Jag ska inte polemisera mot en i mycket befogad kritik av den första grovskiss över ett stort komplex, som min bok av praktiska skäl måst bli. Mitt genmäle är betingat av åsikten, att Berntson helt avlägsnar sig från den marxistiska stats- och klassuppfattningen. Han företräder samma typ av idéer som Bismarck-tidens omhuldade katedersocialister. Han bygger sina tankar på en hård stilisering, ett skolmässigt frigörande av teorin från verkligheten.

Låt mig visa en omständighet som är symbolisk för detta. Observera, att i Berntsons artikel förekommer inte en enda hänvisning till den faktiska samhälleliga verkligheten. Hans kritik rör sig om abstrakta begrepp. Han resonerar kring ordens innebörd, inte kring de verkliga företeelserna. Han definierar verkliga företeelser på filosofisk väg. Han gör samhällsanalysen inte till ett intellektets studium av verkligheten utan till en akademisk bygglekplats av ord.

Historicism eller inte?

Detta är bl a orsaken till att B. på vissa punkter för en helt konstruerad disputation med mig. Det sker när han pådyvlar mig en ”historicism” syn. Historicism är som bekant den syn som i kulturföreteelserna blott ser enkla produkter av den historiska utvecklingen.

Mina historiska exemplifieringar ska illustrera de mer teoretiska resonemangen. Att redogöra för faktiska förlopp betyder inte att man anser dem vara ödesbestämda. Att de allmänna egenskaperna hos en situation oftast är givna av utvecklingen betyder inte att de agerande saknar möjlighet att bestämma de mer specifika egenskaperna. Jag påpekar uttryckligen hur borgarklassen aktivt nyskapar sin taktik under olika historiska grundvillkor.

Berntson har helt missförstått mina små historiska rapsodier. De uttrycker ingen historiefilosofi. Tvärtom. Mitt teoretiska tänkande rör sig här — vilket jag med lättnad konstaterar — på en betydligt lägre nivå än Berntsons.

Historiens axel

Lika befängt är Berntsons påstående att borgarklassen i min historiesyn blir ”den axel kring vilken historien rör sig”. Min uppgift var att beskriva den borgerliga reaktionen mot proletariatet och mot den borgerliga demokratin. Att jag därvid följer borgarklassens beteenden i förhållande till dess auktoritära tendenser är bara en arbetsmässigt betingad infallsvinkel. Om jag vill skriva en monografi över Berntson, är det praktiskt rimligt att ta Berntsons liv och leverne som utgångspunkt. Därför påstår man inte att Berntson är den axel kring vilken historien efter 1942 rör sig.

Efter dessa banala påpekanden ska vi gå över till de ideologiskt betydelsefulla avsnitten i Berntsons framställning. Först ska då klargöras positionerna i diskussionen mellan Berntson och mig.

Min uppfattning av fascismen

Enligt marxistiskt språkbruk utövar varje härskande klass diktatur över de behärskade. Även borgerlig demokrati är en form av klassdiktatur. Men den skiljer sig från den öppna diktaturen i

hänseenden som är högst centrala för de behärskade klasserna och deras kamp.

I min bok skiljer jag på två huvudtyper av borgerligt klassherravälde — a) borgerlig demokrati och b) öppen borgerlig diktatur = fascism. Fascismen definieras alltså som en form av borgerlig diktatur.

Berntsons uppfattning av fascismen m m

Berntson räknar också med två typer av borgerligt klassherravälde: borgerlig demokrati och öppen borgerlig diktatur. Den sistnämnda är för honom icke fascism. Fascismen är en tredje form av herravälde över staten, en form som icke är borgerlig diktatur.

Denna fascism har enligt Berntson speciella egenskaper:

- a. Staten blir självständig i förhållande till klasserna. Fascistdiktaturen kan visserligen objektivt vara i borgerlighetens intresse, genom att hindra proletariats maktövertagande. Men fascismen är icke borgerlig klassmakt, icke under borgerlig *kontroll*.
- b. Fascismen uppträder i krislägen där de antagonistiska klasserna inte kan besegra varandra utan ”upphäver” varandra som maktfaktorer.
- c. I dessa lägen kastar sig borgarklassen i armarna på någon ”bonapartistisk äventyrare.”
- d. Denna ”bonapartistiska” eller ”caesaristiska” karaktär hos fascismen innebär att staten blir en slags skiljedomare mellan klasserna. Enligt vissa av Berntsons mer orädda åsiktsbröder förtrycker fascismen även borgarklassen (underbart!)

Vidare: att jag inte urskiljer denna specifika fascism (”bonapartism”, ”caesarism”) betyder enligt Berntson att jag inte heller kan skilja mellan fascism och borgerlig demokrati.

Med dessa utgångspunkter blir korporatismen för Berntson ej fascistisk. Han förnekar överhuvud att korporatismen är en faktisk samhällstendens. Han menar att man inte kan skilja på t ex LO:s korporativa gemenskap med dagens monopolkapitalism och traditionell reformism sådan den bedrivits sedan Bernsteins dagar.

Brister i Berntsons definition av fascismen

För det första är Berntsons definition en verklig borgerlig önsketanke. Ett gäng banditer är fascismens upprätthållare. Den stackars borgarklassen är inte skuld. Några ”bonapartistiska äventyrare” är skuld. Kasta ut äventyrarna och vi är kvitt det fascistiska tillståndet.

Häpnadsväckande! Berntson som inte skarpt nog kan fördöma mig för ”historicism”, beskriver fascismen som en ren produkt av ett läge som ingen av parterna i kampen kan påverka, utan där den bonapartistiske äventyraren lugnt kan rycka till sig makten.

För det andra blir fascismen i Berntsons definition bara ett härskande samhällstillstånd. I verkligheten är fascismen ju dels en tendens, dels ett totaltillstånd. Så var fallet i Weimarrepubliken. Men i Berntsons stelbenta värld uppstod fascismen ett bestämt datum i januari 1933. ”Äventyraren” Hitler stod på balkongen och såg på fackeltåget. Därefter började han förtrycka även borgarklassen. Vad sägs?

Vad Berntson helt missar är, att fascismen som *tendens* är uttryck för borgerlig intressekamp, som *totaltillstånd* för extrem borgerlig diktatur. Han missar detta därför att för honom är fascismen inte borgerlig. Den är ett verk av partilösa ”bonapartister” utan klassgrundval.

Vi ser idag hur den borgerliga demokratin i USA gradvis förändras i fascistisk riktning. Statsmakten sänder trupper till ”oroshärdarna”, låter polisen göra jättelika terrorräder,

organiserar politiska mordkampanjer etc. Men vi får alls inte lov att kalla detta fascism enligt magister Berntson. Ty staten har inte "självständiggjorts" från klasserna och Nixon fyller inte kraven på en "bonapartistisk äventyrare". Var och en inser hur absurd denna definition är, och hur den kan vilseleda dem som kämpar mot fascismen.

Vad är sedan "bonapartism" för något. Berntson kan inte förklara vad han menar. Han vecklar in sig i rena virrigheter. Jag får inte kalla Louis Bonapartes regim fascistisk (jag betecknar den som en tidig förelöpare till fascismen). Men Berntson själv kallar fascismen "bonapartistisk". Strålande akademiskt kaos!

Men varför kallar B. fascismen "bonapartistisk". Därför att han liksom sin lärofader Thalheimer anar en släktskap mellan Bonaparte-regimerna och den moderna fascismen. Denna aning är riktig. Både Napoleon I:s och Napoleon III:s regimer representerar borgarklassens önskan att krossa den borgerliga demokratin. Den store Bonaparte är helt enkelt inte tillräckligt "bonapartistisk" för att magister Berntson ska godkänna honom.

De marxistiska klasserna och statens förmenta "självständighet" från klasserna

Varifrån kommer då den fantastiska tesen om statens "oberoende" i förhållande till klasserna, och detta som tecknet på fascism? Närmast från en sekteristisk tysk teoretiker av mystisk natur: Thalheimer. Delvis från ofullständigt utarbetade korta avsnitt hos Gramsci — som ju aldrig lyckas uttrycka sig klart och begripligt. I sista hand faller dock dessa teoretiker tillbaka på kortfattade avsnitt hos klassikerna, som de misstolkar.

Redan i ordvalet föreligger en omtolkning. Engels talar om att staten i vissa lägen tillfälligt ("momentant") kan nå "en viss självständighet" gentemot klasserna. Berntson talar om "relativt oberoende" från klasserna. Thalheimer om statens "självständighetsgörande" från klasserna. Redan i ordvalet övertrasserar revisionsfirman Berntson & Thalheimer sina tillgodohavanden hos Engels.

Vad är f.ö. "relativt" oberoende? En gulgrön färg är dels "relativt gul" och dels "relativt grön". Är "relativt oberoende" 30-procentigt eller 90-procentigt? Det säger inte Berntson. Han är rädd för följderna av Thalheimers vansinnigheter, men vill ändå förespråka hans idéer.

Men till saken: vad säger egentligen Engels och hur kan det tolkas? Ett grundläggande yttrande i frågan fällt i "Familjen, privategendomen och statens ursprung":

"Undantagsvis förekommer emellertid perioder, då de kämpande klasserna håller varandra så nära i jämvikt, att statsmakten som skenbar förmedlare momentant erhåller en viss självständighet till de båda parterna. Så den absoluta monarkin på 1600- och 1700-talen, som balanserar adel och borgarskap mot varandra; så bonapartismen under det första och i synnerhet under det andra franska kejsardömet, som spelade ut proletariatet mot bourgeoisien, bourgeoisien mot proletariatet. Den nyaste prestationen av detta slag där härskare och behärskade förefaller lika komiska, är den bismarckska nationens nya tyska rike: där balanseras kapitalister och arbetare mot varandra och plockas i samma grad till förmån för de avsigkomna preussiska lantjunkrarna."

Till detta fogar Lenin i "Staten och revolutionen":

"Och sådan ... är Kerenskis regering i det republikanska Ryssland, sedan man börjat förfölja det revolutionära proletariatet, i ett ögonblick när sovjeterna på grund av de småborgerliga demokraternas ledning redan är maktlösa, medan bourgeoisien ännu inte är tillräckligt stark

för att direkt jaga bort dem.”

Lenin säger i en viktig not i samma arbete:

”Den absoluta monarkins ställning till klasserna tjänade som förevändning för uppfattningen att statsmakten står över de kämpande klasserna och endast blandar sig i deras kamp för att försona dem. I själva verket var den absoluta monarkin den i upplösning befintliga feodal-klassens stat. Så snart bourgeoisin blivit tillräckligt stark, störtades den absoluta monarkin och bourgeoisien grundade sin egen klasstat.”

Gramsci talar om att i en konflikt mellan A och B kan utgången föra C till makten. C är då en ”bonapartistisk” eller ”ceasaristisk” regim. Som exempel på en regim med sådana drag nämner Gramsci bl.a. MacDonalds samlingsregering i England av 1931.

Dessa referat avslöjar helt Berntsons uppfattning av fascismen och staten. För det första: de exempel på regimer som har ”en viss självständighet” till klasserna, vilka Engels och Lenin anför innefattar andra regimer än fascistiska, bl.a. Kerenskijs. Gramsci vill medräkna MacDonald. Andra regimer än de fascistiska kan tydligen också ha ”en viss självständighet”, som Berntson kallar bonapartistisk. Det är inget specifikt för fascismen. Därmed försvinner i det stycket underlaget för Berntsons definition.

För det andra: har Engels och Lenin menat att ”viss självständighet” = att regimen eller staten förlorat sin klassbasis och sin klassnatur. *Absolut inte* — och detta är en avgörande punkt. Engels karakteriserar Bismarck-regimen som en lantjunkarnas stat. Lenin karakteriserar den absoluta monarkin som en feodal klasstat, ehuru typisk för feodalepokens slut. A propos statens påstådda ”förmedlande” roll i förhållande till klasserna kallar Engels denna ”skenbar”. Lenin kritiserar den felaktiga uppfattningen av den absoluta monarkin som stående över de kämpande klasserna. Statens ”sjelvständighet” är icke frigörelse från klasserna. Den är endast klasstatens taktiska rörelsefrihet under ett visst stadium av klasskampen. Lantjunkarnas stat får möjligheter att manövrera och försvara lantjunkarna, genom att den utnyttjar kampen mellan industrikapitalister och proletariat. Men den förblir lantjunkarnas stat. Och den hjälper maktpolitiskt industrikapitalisterna mot proletariatet, inte tvärtom — tänk på socialistlagen!

Alltså, att staten erhåller politiskt manöverutrymme, är alls inte detsamma som att den förlorar sin klassnatur och sin klassbas. Också fascismen har en klassnatur. Det finns ingen stat som styrs av klasslösa ”bonapartistiska äventyrare”. Däremot kan det ibland vara sant, att fascistregimen för en egen linje gentemot enskilda skikt inom bourgeoisien. Fascismens uppgift är ofta att samla olika borgerliga grupper i en enhetlig kampfront. Den måste ofta innesluta småborgerligheten i koalitionen. Den kan därför temporärt driva delvis andra linjer än de som omedelbart gynnar storborgerligheten. Men å andra sidan har ingen fascistisk regim existerat som behärskats av småborgerligheten. Denna delvis självständiga koalitionspolitik befriar givetvis inte fascismen från dess klasskaraktär. Den får inte fascismen att höjas över klasserna.

Slutligen: Engels nämner Louis Bonapartes regim som exempel på statsmakt med ”viss självständighet”. Marx pekar på att Bonapartes massbasis var den lägre lantbourgeoisien och i någon mån trasproletariatet, men också att han tog in storfinansiären och börsmatadoren Fould i sin regering. Bonaparte-statens ”sjelvständighet” betydde alltså inte alls frigörelse från klasserna.

Att staten erhåller manöverutrymme kan ofta kombineras med att den härskande klassen förstärker sitt grepp över staten. Hitlers regim betydde t ex att storborgerligheten fick ett mycket hårdare och mer direkt herravälde över staten än under Weimar-tiden. En rad ledande storfinansiärer ryckte in som riksministrar. Storindustrin fick via branschcorporationerna direkt kontroll även över småföretagen. Staten mobiliserades mot småborgerliga fascisternas försök till

antikapitalistiska åtgärder. Inrättandet av nya småbruk inskränktes i förhållande till Weimartiden. Aldrig i Tysklands historia hade storborgerligheten haft ett sådant grepp över staten som under Hitler. Hitler var i sanning ingen ”äventyrare” som stod över klasserna. Men i Berntsons definition skulle med utgångspunkt från verkligheten Hitlers regim icke kunna kallas fascistisk. Det är groteskt.

Faran med Berntsons teorier är att de befordrar uppfattningen att staten kan vara neutral. Av detta följer uppfattningen att staten kan genom reformer eller påtryckningar bitvis erövrats åt proletariatet. Det är ren reformism och socialdemokrati. Staten existerar överhuvud inte i marxistisk mening, om den bara behövde vara neutral. Staten är en frukt av klasskampen. Den kan inte vara neutral. En annan felaktig uppfattning som kan bli följd av teorin om statens ”självständiggörande från klasserna” är att man bör kämpa för att erhålla makt över den existerande staten. Detta är illusion, ty det undanskymmer nödvändigheten av att krossa den borgerliga staten och upprätta en ny, proletär stat.

Den mest totala förvirringen av alla Berntsons lärofäder, när det gäller frågan om statens ”självständighet” uppvisas av modemarxisten Nicos Poulantzas — det i särklass svampigaste exemplaret i den nyreformistiska kryptogamfloran. Poulantzas menar, att statens självständighet gentemot klasserna är en följd av dess avskiljande från ”det civila livet”. Men detta statens särskiljande från det civila livet är själva det juridiska uttrycket för dess existens — staten framträder som egen korporation och höjer sig som auktoritet över det s k civila livet. Detta är inget tecken på statens självständighet gentemot klasserna. Alldeles tvärtom. Statens framträdande som egen korporation är ett bevis på dess klassbundenhet — på att det finns en härskande klass, som kräver en kollektiv apparat för att kunna härska över andra. Berntson och Thalheimer är teoretiskt förvirrade. Med Poulantzas är det värre — han kan inte ens läsa innantill.

Allt prat om statens ”självständighet” och distans från ”det civila livet” visar f.ö. hur lite många teoretiker vet om statsapparatens sätt att fungera. Staten har i verkligheten — i dagens samhälle i synnerhet — mycket mer direkt kontakt med den härskande klassens företrädare än med det ”demokratiska” skenparlamentet, som ofta inte ens får veta vad de själva beslutat. Och en sådan direktkontakt är lättare att utöva i en auktoritär fascistisk stat än i en borgerligt-demokratisk. Fascismen självständiggör inte alls staten. Den knyter den närmare till storborgerligheten.

Fascismen och den borgerliga demokratin

Även om man fasthåller vid fascismens klart borgerliga karaktär, är det ingen principiell svårighet att skilja den från borgerlig demokrati. Det är sant att på denna punkt kommunistiska partier gjort misstag. Men det borgerligt-demokratiska systemet med sina speciella borgerliga friheter och sina möjligheter för den undertryckta klassen att legalt bedriva intressekamp (inte revolutionär kamp!) skiljer sig tydligt från fascismen, där intressekampen väsentligen är illegal. Svårigheten ligger i förhållandet, att demokratin kan förändras i fascistisk riktning, och att det finns mellanformer. Man får inte lättvindigt stämpla dessa mellanformer som fascistiska tillstånd. Men man behöver heller inte förneka, att de är demokrati på väg mot fascism.

Korporatismen som speciell tendens eller stadium

På detta avsnitt tycks det mig som om Berntson inte velat förstå vad det handlar om. I den liberala borgerliga demokratin är partier och organisationer självständiga enheter i förhållande till staten — inom ramen för lagarna. Utöver att lyda lagarna har de inga skyldigheter gentemot statsapparaten. Liksom enligt liberalismen individer är ”fria” från varandra, är organisationerna fritt svävande, med inom lagarna obegränsade möjligheter att föra intressekamp.

Den korporativa teorin har en annan utgångspunkt. Den upphöjer organisationerna till förlängningar av statsmakten, med vida större skyldigheter än att blott lyda lagarna. Den föreskriver en bestämd anpassning av organisationerna till staten och skyldighet för dem att bedriva statens, d v s den härskande klassens intressekamp. Den västtyska författningsdomstolen har juridiskt satt denna skillnad på papper. I domstolsutslaget mot KPD skilde man på partier i det liberala systemet och partier i den nya "socialstaten", som hade skyldighet att försvara och befästa den rådande författningen, d v s den härskande klassens maktform.

LO:s uppträdande i dag skiljer sig klart från dess äldre reformistiska politik. Se på verkligheten! 1945 var LO lika reformistiskt som i dag. Men det hade ingen korporativ karaktär. Det var då möjligt, att genom medlemsomröstning få dess största förbund ut i hård intressekamp och strejk. I dag är detta inte möjligt — av legala skäl och av maktpolitiska. Medlemsinflytandet har avskaffats reellt och formellt. LO har ändrat sin karaktär i förhållande till staten. Lagarna har skapat ett nytt läge för hela LO. Det är i dag en förlängning av staten. Därför drog gruv- och hamnarbetarna slutsatsen, att man icke kan föra intressekamp genom LO. Man måste skapa egna kontaktorgan utanför den korporativa strukturen.

Slutligen gör sig Berntson lustig över tanken, att man skulle mobilisera folk både från höger och vänster mot det korporativa systemet. Tanken är inte alls så dum. Den tillämpas av den oppositionsrörelse som utanför den korporativa strukturen växt fram mot avfolkningspolitik, storstadskoncentration och miljöförstöring. Enhetsfrontandet får naturligtvis inte på detta område drivas utan hänsyn till klasstrukturen. Men att arbetare som kämpar utanför LO har många gemensamma intressen med den halvt exproprierade småborgerligheten eller med borgerliga löntagare, som mot humanistisk bakgrund reagerar mot monopolkapitalismens rovdrift och mot konsumtionssamhället — det är ett förhållande som man inte bör avfärda med hån.

Katedersocialismen

Låt mig till sist säga — det lönar sig inte att utslunga dekret från skrivbordet om att begreppet korporatism ska utmönstras ur den politiska debatten. Det är redan inbränt i folks medvetande. Allt fler upplever det korporativa systemet som en realitet. Denna upplevelse gör varje terminologiskt stridsrop meningslöst. Däremot borde vi återinföra det gamla tyska begreppet "katedersocialism" i debatten. Närmare bestämt som beteckning för Berntson och hans påblåsare, som högtidligt och med höjda pekpinnar förkunnar, att borgarklassens terror är ett verk av specifika människotyper — de "bonpartistiska äventyrarna".

* * *

Lennart Berntson: Katedersocialismens återkomst Sverige och 'korporatismen'

Ur *Häftet för Kritiska Studier* nr 6-1970

Jörn Svenssons bok om ”korporatismen” har utförligt diskuterats i bl.a. *Zenit* (nr 16, 17/70) och *HfKS* (nr 2-3, 4/70). I sitt svar på JS:s inlägg i *HfKS* 4/70 skriver här Lennart Berntson, att huvudinvändningen mot JS:s analys av fascismen är, att denne utgår från en främst ”historicismisk” förvrängning av marxistisk teori och därigenom ger en felaktig bild av fascismens karaktär, vilket ”omöjliggör eller försvårar en korrekt politisk kamp mot fascismen.” Vidare utreder LB begreppet historicism och behandlar teorin om den kapitalistiska statens relativa oberoende av klasserna, vilken ställs mot ett ”vulgärmarxistiskt synsätt” som han menar att JS gör sig till tolk för. Huvuddelen av artikeln ägnas emellertid åt en analys av det JS kallar korporatistiska drag i den svenska samhällsstrukturen, för att vederlägga JS:s syn på denna som ett ”högre stadium av fascism.”

Jörn Svenssons inlägg

Vad gäller debatten mellan Jörn Svensson och mig? Varför har jag (liksom Bernt Kennerström) kritiserat JS teorier om fascismen? Vilka är mina huvudargument? Den grundläggande frågan i min kritik av JS har gällt den fascistiska statens karaktär, bl.a. beträffande dess förhållande till klasserna, ekonomin, ideologin etc. Vidare: hur ska man fastställa fascismens karaktär? Efter vilka teoretiska linjer måste fascismen analyseras för att rätt förstås och därmed korrekt och framgångsrikt kunna bekämpas?

Min huvudinvändning mot JS var och är fortfarande: JS baserar sin analys av fascismen på en förvrängning (främst historicistisk för definition av historicism, se nedan s. xx) av den marxistiska teorin, vilket leder honom till felaktiga slutsatser om fascismens karaktär och därmed omöjliggör eller försvårar en korrekt politisk kamp mot fascismen. Vad beträffar ”korporatismen” ses denna ur samma oriktiga perspektiv som fascismen, med ty åtföljande felaktiga slutsatser om den nuvarande staten och klasskampen.

Vilka är då utifrån JS förvrängning av marxismen de grundläggande fel som kännetecknar hans syn på fascismen? Dessa och mina invändningar kan vara nödvändiga att upprepa för att mer distinkt fastslå skillnaderna.

JS första fel: att fascismen framställs som en i kapitalismens utveckling allmän och inneboende tendens. Min kritik: Istället för en allmän tendens är fascismen en rörelse och framför allt statsform som är en effekt av vissa bestämda lägen i klasskampen; lägen som kännetecknas av specifika drag — ekonomiskt, politiskt, ideologiskt.

JS andra fel: att fascismen främst skulle kännetecknas av den grad av tvångsvis undertryckande arbetarklassen utsätts för. Min kritik: alla statsformer i ett kapitalistiskt produktionssätt utmärks bl.a. av tvångsvis undertryckande av arbetarklassen, även den borgerliga demokratin, inom vars ram ibland används relativt hög grad av öppet våld, ex. USA på 30-talet. Givetvis är våldsmomentet mer framträdande under fascismen, men inte dess mest kännetecknande drag, annat än i en mycket ytlig bemärkelse. Den fascistiska staten utmärks istället av sitt förhållande till klasserna; relationen mellan ekonomisk och politisk nivå; statsorganisationens inre relationer och ideologi. Varav de två första punkterna är de viktigaste för fastställandet av en anti-fascistisk strategi.

IS tredje fel: likställandet av all öppen borgerlig diktatur med fascism, vilket följer direkt ur det andra felet. Min kritik: med utgångspunkt från bl.a. de ovan nämnda riktlinjerna både kan och måste man skilja huvudkategorin borgerlig diktatur från dess specialfall fascism, liksom det vidare är viktigt att skilja mellan olika typer av fascism, allt i syfte att nå fram till en korrekt politisk strategi mot fascismen, och andra former av borgerlig diktatur.

Jag ska nedan ta upp två saker till diskussion, dels frågan om statens relativa autonomi gentemot klasserna, dels problemen kring ”korporatismen”. Dessförinnan är det emellertid nödvändigt att ta upp och bemöta de åsikter som JS tillskriver mig i sin replik, samt vidare peka på sambandet mellan JS syn på teorin och hans förvrängning av marxismen.

Svenssons förvrängningar

Genom en rad förvrängningar av min text har JS tillskrivit mig åsikter som jag varken framfört i min kritik i *HfKS 2-3/70* eller någon annanstans.

1. Jag har aldrig menat något annat än att fascismen skulle vara en form av borgerlig klassmakt; ett borgarklassens herravälde över proletariatet (*HfKS 4/70 s. 55*).*

2. Jag har aldrig hävdat att en stat under kapitalistiska produktionsförhållanden skulle kunna bli självständig i förhållande till klasserna; däremot har staten — och detta är ett av den kapitalistiska statstypens viktigaste kännetecken — en relativ autonomi i förhållande till klasserna, även borgarklassen; häri ligger en av förutsättningarna för att den så effektivt kan försvara och främja borgarklassens intresse. (*HfKS 4/70 s. 55*)

3. Jag har aldrig någonstans påstått att ett ”gäng banditer” eller ”bonapartistiska äventyrare” är fascismens upprätthållare. (*HfKS 4/70 s. 55, 58*). Var och en som läst min kritik av JS utan (o)medvetna intentioner att förvränga textens innehåll kan notera 1. att jag slår fast följande två nödvändiga utgångspunkter för att förstå fascismen: dels att dess klassinnehåll är borgerligt, dels att den är intimt förknippad med kapitalismens utveckling (*HfKS 2-3/70 s. 57*) och 2. att jag vidare understryker ”... ty gemensamt för alla dessa tre statsformer (borgerlig demokrati, borgerlig diktatur och fascism) är det tvångsvisa undertryckandet av arbetarklassen. Detta följer av det faktum att de alla är statsformer under kapitalistiska produktionsförhållanden, vilka kännetecknas av borgarklassens tillägnelse av arbetarklassens merarbete; dvs av bourgeoisins klassherravälde över proletariatet. Om nu statens uppgift är att garantera den existerande sammanhållningen och enheten i samhället, följer också att den måste upprätthålla detta klassherravälde — i sista hand tvångsvis.” (*HfKS 2-3/70 s. 6162*). Jag skulle kunna dra fram fler citat för att visa på JS förvrängningar. Det viktiga i sammanhanget är dock att visa att JS förvrängningar av min text bl.a. leder honom att tillskriva mig en modell av fascismen som är en något felaktig summering av Gramscis och Thalheimers uppfattningar. Jag refererade dessa uppfattningar som alternativ till Kominterns synsätt, men jag tog aldrig ståndpunkt för dem. Däremot sa jag följande: ”de är betydelsefulla i den meningen att de pekar på ett tillvägagångssätt vid bestämningen av fascismen som skiljer sig från Kommunistiska Internationalens.” (*HfKS 2-3/70 s. 58*. Min kurs.) Resultatet av deras tillvägagångssätt värderade jag överhuvudtaget inte. Hade JS ansträngt sig att läsa rätt i min text hade med all säkerhet dessa och andra felaktigheter inte behövt uppstå.

Svensson och teorin

Både i sitt svar till Kennerström (*Zenit 16/1970*) och mig har JS uppvisat en felaktig syn på

* Denna och de följande kommentarerna avser avsnitten ”Berntsons uppfattning av fascismen” och ”Bristar i Berntsons definition” i JS-artikeln ovan. – *Red*

nödvändigheten av marxistiska analyser. JS talar om att sluta ”förvirra arbetarna”, om ”skit-förnåma akademiska diskussioner”, om kritik som rör sig kring ”abstrakta begrepp” och ”ordens innebörd” istället för de verkliga förhållandena. Han har uppmanat mig ”att se på verkligheten” och söker bevisa ”korporatismen” med påståendet att ”alltfler upplever den som en realitet”.

Bakom JS feluppfattning om teorins betydelse döljer sig emellertid en djupare oförståelse för sambandet mellan marxistisk teori, verkligheten och politisk kamp. JS fel (som han tyvärr inte är ensam om, jämför t.ex. KFml:s synsätt) består i att han tror att de marxistiska begreppen och teorierna *utan förmedling* utsäger ”fakta” om exempelvis det svenska samhällets ”verklighet”. Om och när dessa marxismens grundteorier står klara behövs inga ”skit-förnåma akademiska diskussioner”, det räcker då med att ”se på verkligheten” för att dess sanna natur ska uppenbara sig. Men varifrån kommer kunskap om ”den faktiska samhällsliga verkligheten”? Kan man förstå ”verkligheten” genom att titta på den? Eller kan kommunister låta sig vägledas av vad folket ”upplever”? Fick man tro JS räckte det tydligen med att titta på och uppleva verkligheten.

Kunskap om den ”faktiska samhällsliga verkligheten” kan man emellertid endast få genom en ”konkret analys av en konkret situation”, dvs genom en tillämpning (teoretisk analys) av de marxistiska begreppen på ett givet råmaterial (= insamlade informationer, tidigare kunskaper om ett givet problem). Det krävs följaktligen en vetenskaplig analys för att få kunskap eller ”fakta” om ”verkligheten”. Om schemat är 1. det teoretiska arbetets råmaterial (= olika typer av information kring ett givet problem) 2. marxismens begrepp och teorier (= det teoretiska arbetets verktyg) 3. kunskaper och politiska slutsatser (= det teoretiska arbetets produkter) och sist men inte minst 4. omsättning av dessa kunskaper och politiska slutsatser i den revolutionära organisationens praktik — om detta är schemat gör JS sig skyldig till två grundläggande fel: för det första menar han att det är oviktigt och irrelevant att de marxistiska teorierna och begreppen ges en riktig utformning. Det är detta problem — som jag mest uppehöll mig vid i min kritik — som JS förkastar med en rad invektiv. För det andra bortser han från att verktygen måste tillämpas på råmaterialet (bortser från den teoretiska analysen) innan man kan få ”fakta”. JS tror att dessa fakta på något sätt existerar oberoende av den teoretiska arbetsprocessen; att de kan insamlas och pusslas samman efter vissa allmänna regler (t.ex. de marxistiska teorierna). Enligt den marxistiska kunskapsteorin är de i stället resultat av en teoretisk arbetsprocess, vilket Althusser klart visat. Det sätt på vilket JS framställer sambandet teori — verklighet kallas vanligtvis empiristiskt, och är ett av de sätt på vilket den borgerliga ideologin bryter sig in och underminerar den autentiska marxistiska problematiken, med åtföljande förvrängningar av de marxistiska begreppen. Dessa felaktigt tolkade och tillämpade begrepp leder honom till en både bristfällig och skev analys av det nuvarande svenska samhället — en analys vars politiska slutsatser han helt sonika vägrar att dra, genom att skjuta upp dem till ”nästa bok” i den korporatistiska följetongen istället söker JS försvara sin felaktiga uppfattning med malplacerade ironier om ”katedersocialism”, skolmässigt frigörande av teorin från verkligheten” etc. JS uppehåller sig främst vid en diskussion om den marxistiska statsteorin, samtidigt som han i denna replik förkastar en sådan typ av diskussion som ”katedersocialistisk”.

Lika avslöjande för JS inställning är att han varken mot mig eller Kennerström bemöter kritiken att teoretiskt ha förvrängt marxismen. I förbigående kallar han denna kritik en ”konstruerad disputation”, och plockar fram en definition av ”historicismen” som inte har det ringaste med den kritik i samma term som jag framförde.

Historicism

Vad menar man då med historicism? Begreppet historicism refererar till problematiken med centralt subjekt. Historicismen (som är en grundläggande del i den borgerliga ideologin)

tillskriver de olika nivåerna i den sociala helheten en relativ självständighet; så gör även marxismen som dock slår fast att den ekonomiska nivån är den i sista hand bestämmande i helheten. Detta förnekar emellertid historicismen i dess borgerliga och ursprungliga variant. Vad är det då som bestämmer i helheten? Här för historicismen in det centrala subjektet. I den borgerliga varianten är det oftast ”de enskilda individerna” som är de bestämmande och enande krafterna i helheten. I den marxistiska varianten kan det vara ”klassen” som hos Lukács eller ”praxis” som hos Marcuse. Det grundläggande felet är dock i båda fallen införandet i teoribildningen av ett centralt subjekt, vilket bestämmer, styr och initierar utvecklingen. I tidigare naturvetenskaplig teoribildning var detta subjekt ”Gud”; i den borgerliga samhällsideologin är det idag ”de enskilda individerna” och hos JS är det ”borgarklassen”. Marxismen är emellertid anti-historicistisk, dvs. vetenskaplig och räknar ej med något centralt subjekt i sin teoribildning. Detta har klart visats av Althusser-skolan. JS definition av historicismen anknyter till en tysk historiefilosofisk skola — historism — som grundades av en tysk 1800-tals-historiker, Dilthey. Denna definition har ingenting gemensamt med den nuvarande diskussionen om historicismen.

Detta visas bäst när JS söker avvisa kritiken mot att ha gjort borgarklassen till centralt subjekt, med att på nytt ta den som centralt subjekt för sin tolkning. Poängen i min kritik var ju annars den att en beskrivning och förklaring av borgarklassens uppträdande inte kan starta från en beskrivning av borgarklassen självt (historicismen består ju i detta fall bl.a. däri, att det centrala subjektet blir en ”arbetsmässigt betingad infallsvinkel” för att tala i de termer JS söker avvisa kritiken med), utan som utgångspunkt istället måste ha de strukturer och processer som borgarklassens uppträdande är en effekt och funktion av. (En klagande analys om marxismens anti-historicistiska karaktär finns i Althusser: *Att läsa kapitalet* — del I).

Hade JS haft intresse och ambition att ta upp en seriös diskussion om de problem som en förklaring av de ”korporatistiska” tendenserna reser hade Althusser-skolans bidrag till den marxistiska teorin varit en självklar referenspunkt. I så fall hade det också varit självklart att ta upp Poulantzas analys av den kapitalistiska staten, istället för att som JS gör politiskt brännmärka honom som reformist. Samma sak gäller Gramsci — en av de mest framstående marxisterna i den kommunistiska världsrörelsen under mellankrigstiden. Att JS ironiserar över Thalheimer må vara, han har på ett oförtjänt sätt fått figurera i den här diskussionen, men JS påstående att Gramsci ”aldrig lyckas uttrycka sig klart och begripligt” avslöjar i sanning mer om Svenssons ansträngningar än Gramscis förmåga. Överhuvudtaget är det idag nödvändigt för den revolutionära rörelsen att seriöst behandla och utvärdera de teoretiska, organisatoriska och politiska erfarenheter som finns inom Kommunistiska Internationalen. Helt förkastligt är att som trotskisterna avfärda dem som ”stalinistiska” eller att som JS gör förkasta Gramsci som ”obegriplig”. En sådan utvärdering kräver också en historisk ärlighet mot de olika marxisternas och partiernas bidrag (det gäller Gramsci likaväl som Thalheimer, Trotskij likaväl som Stalin), och detta oavsett hur tidigare generationer inom arbetarrörelsen politiskt bedömde dem. Det var med denna utgångspunkt jag tog fram andra teorier om fascismen än dem som Komintern utförde. Det är både överraskande och beklagligt att JS istället för att sakligt diskutera problem av stor politisk betydelse låter förföra sig av sin oförnekliga, agitatoriska talang till den ena ”lustigheten” efter den andra.

Den kapitalistiska statens klasskaraktär

Vad gäller statens klasskaraktär är JS och jag från något olika utgångspunkter överens om en sak, fastän JS tyvärr inte förstått att utläsa detta ur min text: alla statsformer under kapitalistiska produktionsförhållanden försvarar och främjar — endast i sista hand enligt min syn — borgarklassens politiska klassherravälde.

JS riktar nu i sin replik en kritik som går ut på följande: teorierna om statens relativa oberoende (som JS helt felaktigt kallar självständighet) är revisionistiska och därför farliga eftersom de ”befordrar uppfattningen att staten kan vara neutral”. Jag ska nedan tillbakavisa detta påstående, söka förklara innebörden av statens relativa oberoende av klasserna och slutligen visa på den vulgärmarxistiska statsuppfattning JS är anhängare av.

Marx—Engels—Lenins uppfattning

Vad är då innebörden av teorin om den kapitalistiska statens relativa oberoende av klasserna? Enligt den historiska materialismen

”är det alltid i det omedelbara förhållandet mellan ägarna av produktionsmedlen och de direkta producenterna som vi finner den djupaste hemligheten, den dolda grundvalen för hela den samhällsliga konstruktionen, och följaktligen också grundvalen för den politiska form som suveränitets- och oavhängighetsförhållandena tar sig, kort sagt grunden för den specifika statsformen vid en given tidpunkt ...” (Marx: *Kapitalet* III:745 f. Sandler).

Varken Marx eller Engels menade dock att de ekonomiska förhållandena bestämmer varje annat drag i ett samhälle; dvs att företeelserna i överbyggnaden skulle stå i ett direkt beroendeförhållande till samhällets ekonomiska bas. Tvärtom framhöll de den politiska och ideologiska nivåns egen inverkan på samhällsstrukturen och den historiska utvecklingen, fastän de fasthöll vid ekonomin som den *i sista hand bestämmande* nivån för att använda Engels uttryck. (Engels har klart fastslagit detta i ett brev till J. Bloch 21-22/9 1890.) Här erbjuder ju sig för övrigt ett utmärkt tillfälle för JS att skoja lite med Marx/Engels på samma sätt som han gör sig lustig över begreppet relativt oberoende: ”Vad menas med bestämmande i 'sista hand'? Är i sista hand 30-procentigt eller 90-procentigt. Det säger inte Engels. Han är rädd för följderna av Marx vansinnigheter, men vill ändå förespråka hans idéer.”

Även Lenin tolkade den historiska materialismen på ”Engels sätt”. Redan 1902 i *Vad bör göras?* klargör Lenin politikens specifika karaktär i sin kritik av ekonomisterna. Det faktum att produktionsförhållandena (ekonomin) är grundvalen för ett kapitalistiskt samhälles uppbyggnad innebär inte att den ekonomiska kampen är den primära. Tvärtom ... Eftersom det är den politiska nivån (staten) som upprätthåller de kapitalistiska produktionsförhållandena, dvs bourgeoisins klassherravälde över arbetarklassen, är det den politiska kampen som måste stå i förgrunden. Den politiska kampen är primär i förhållande till den ekonomiska. (Se ”Vad bör göras?” s. 199, *Valda verk* del I) Det väsentliga i sammanhanget är den relativa autonomi som Marx, Engels, Lenin tillskriver den politiska och ideologiska nivån i en samhällsstruktur. Autonomi emedan politiken och ideologin har en egen uppbyggnad och utvecklingsrytm. Relativ emedan politikens och ideologins struktur och utveckling alltid i sista hand är bestämd av ekonomin. Den slutsats man kan dra av detta är följande: den relativa autonomi som den historiska materialismen tilldelar de olika nivåerna i ett kapitalistiskt produktionssätt innebär att staten (den politiska nivån) står i ett relativt oberoende i förhållande till ekonomin. Av skäl som jag inte kan gå in på här gäller detta relativa oberoende ex. ej den feodala staten.

Vad får nu denna teoretiska insikt, som tillförs oss av marxismens grundläggare, för några effekter på förhållandet mellan staten och klasserna? Samhällsklasserna i ett produktionssätt existerar som sociala relationer på alla nivåerna — ekonomi, politik, ideologi. En social klass kan således definieras som de sammantagna effekterna av de sociala relationerna på dessa nivåer, varav de ekonomiska är de i sista hand bestämmande. Om nu de olika nivåerna i ett kapitalistiskt produktionssätt bl.a. karakteriseras av en specifik autonomi följer logiskt att även de sociala relationernas (vilka existerar på alla nivåerna) totaleffekt (= klasserna) står i ett förhållande till

den politiska nivån (= staten) som kan karakteriseras som ”relativt oberoende”.

Vulgärmarxismens statsteori

Det vulgärmarxistiska synsättet (som JS gör sig till tolk för, och som satte sin prägel på Kominterns fascismanalyser från slutet av 20-talet) ser i staten ett enkelt redskap eller instrument för den härskande klassen, som enbart ges en ekonomisk definition. Det utmärkande för vulgärmarxismens statsteori är dels uppfattningen att kontrollen av statsapparaten är en direkt följd av en viss klass' härskarställning, dels synen på staten som ett manipulatoriskt redskap i händerna på den ekonomiskt härskande klassen. Hos Svensson framgår detta med all önskvärd tydlighet. För det första: får han inte se staten som ett direkt och oförmedlat instrument för den ekonomiskt härskande klassen tror han att staten helt plötsligt blivit ”självständig” gentemot klasserna. För det andra: när han sedan läser marxismens klassiker för att finna argument mot mig tvingas han till ett halvt erkännande av ”självständigheten”, men kan då inte uppfatta denna annat än som ”en taktisk rörelsefrihet”, dvs den s.k. självständigheten blir en följd av den härskande klassens medvetna och manipulatoriska avsikter (historicism).

Den marxistiska statsteorin ser i staten en institutionaliserad makt som i sista hand alltid främjar och försvarar den härskande klassens långsiktiga politiska intressen. Denna statsmakt står emellertid i ett indirekt och förmedlat förhållande till den härskande klassen. Det är detta förhållande som jag kallat ”relativt oberoende”. Relationen mellan härskande klass och statsmakt är vidare inte medveten och manipulatorisk (”taktisk rörelsefrihet”) utan i stället effekterna av strukturella relationer.

Den vulgärmarxistiska statsteorin är naturligtvis förknippad med olika politiska avvikelser. Å ena sidan en ultrarevolutionär eller vänsteristisk som reducerar fascistiska och ex. socialdemokratiska regimer till två sidor av storborgerlighetens klassdiktatur (Ultravänstern på 20-talet, Komintern 1928-34) och vidare inte heller kan skilja på olika typer av borgerlig diktatur (Komintern 1928-34, och i detta sammanhang Jörn Svensson). Å andra sidan en reformistisk avvikelse som i staten ser ett enkelt verktyg för den avancerade kapitalismens monopolkapital och mot denna makt söker skapa en anti-monopolistisk front inom ”folket” (De ny-revisionistiska kommunistpartierna i Västeuropa, även Vpk. Den ultra-revolutionära baksidan av denna strategi representeras av KFml). Svenssons feluppfattning av marxismen är konsekvent förenad med en anmärkningsvärd politisk pendling: å ena sidan medverkar JS inom Vpk:s ledning i utpräglat reformistiska alster (jfr t.ex. 1970 års arbetsprogram ”Folkmakt”) och å andra sidan förfaller han till en ultrarevolutionär fraseologi i artiklar och debatter.

Det relativa oberoendets konsekvenser

Den kapitalistiska klasstatens relativa oberoende gentemot borgarklassen manifesterar sig på olika sätt och är i sista hand en oerhörd fördel och styrka för bourgeoisin. Borgarklassen är nämligen till följd av det kapitalistiska produktionssättets struktur splittrad i flera olika fraktioner. Både inom dessa fraktioner och i förhållandet mellan dem står de enskilda kapitalisterna i ett konkurrensförhållande till varandra, vilket även i en specifik utsträckning gäller monopolkapitalismen. Statens relativa oberoende möjliggör emellertid att den kan bortse från föreliggande särintressen och tillvarata hela borgarklassens politiska intresse gentemot de underordnade klasserna; ett intresse som alltid i sista hand utövas till fördel för den hegemoniska fraktionen (idag monopolkapitalet). En av statens uppgifter i detta sammanhang är att organisera den härskande klassen politiskt (t.ex. genom att ge de olika partierna statliga och kommunala bidrag) samtidigt som den eftersträvar en politisk desorganisering av arbetarklassen (t.ex. genom att främja dess politiska passivitet och vidare ge olika typer av stöd åt de fackliga och politiska byråkratier som vid ett givet läge upprätthåller och befrämjar passivitet och illusioner.)

Det relativa oberoendet innebär också att staten kan tvinga — beroende på läget i klasskampen — borgarklassen till kortsiktiga ekonomiska eftergifter i syfte att upprätthålla och främja dess långsiktiga politiska intressen (ja, även dess långsiktigt ekonomiska). Exempel på detta är Roosevelts New Deal, brittiska labourregeringens nationaliseringar efter 1945, den franska folkfrontsregeringens åtgärder 1936 etc.

Det relativa oberoendet innebär också att den kapitalistiska klasstaten ideologiskt kan framställa sig som en folkets-nationens stat, i vilken *makten* utövas av det *parti* som fått en majoritet i parlamentet. Samma relativa oberoende möjliggör också för den att inom sina organ borttränga alla mer öppna bevis på att vara en klasstat. Istället kan den ge sken av att grunda sina institutioner på en formell jämlikhet och neutralitet mellan alla individer, mellan arbetsgivare och arbetstagare, mellan arbetsmarknadens olika parter etc. Mot samma bakgrund avkunnar den borgerliga klasstatens stats domstolar aldrig politiska domar mot oppositionella grupper och individer, vilka istället döms för förbrytelser mot en ”på parlamentarisk väg, opartiskt fastställd lag och ordning”.

I vissa akuta lägen av nationell kris för borgarklassen kan staten även axla sin uppgift att befärma dess politiska intressen i form av en mer eller mindre uttalad diktatur över borgarklassen. Detta är en av punkterna som JS i sin replik gör sig så oerhört lustig över. Hör bara: ”Denna 'bonapartistiska' eller 'caesaristiska' karaktär hos fascismen innebär att staten blir ett slags skiljedomare mellan klasserna. *Enligt vissa av Berntsons mer orädda åsiktsbröder förtrycker fascismen även borgar klassen* (underbart!)” (*HfKS* 4/70 s. 55. Min kurs.). Låt mig ställa detta som ett mer generellt problem: kan statens relativa oberoende innebära att den i vissa lägen av djupgående kris upprätthåller borgarklassens politiska intressen genom bl.a. ett tvång mot borgarklassen själv? Låt oss höra vad några av mina mer ”orädda åsiktsbröder” har att säga:

”Så ropar industribourgeoisin sitt servila bravo åt statskuppen av den 2 december, parlamentets krossande, *sitt eget herraväldes undergång*, Bonapartes diktatur” (Marx: Louis Bonaparte ... s. 130-31 Min kurs.)

En annan ”orädd åsiktsbroder” säger i en ana lys av bonapartismen:

”... *bonapartismen är den moderna bourgeoisins sanna religion*. Det blir allt tydligare för mig att bourgeoisin inte är så funtad att den kan regera direkt; följaktligen ... blir en bonapartistisk halvdiktatur den normala formen; den upprätthåller bourgeoisins stora materiella intressen (*mot bourgeoisins vilja om det behövs*), men medger den ingen som helst del i regeringsmakten” (Engels i ett brev till Marx av den 14/4 1866. Engels kurs., därefter min kurs.)

Det principiellt viktiga i dessa citat är att Marx/ Engels klargör vissa historiska situationer där den kapitalistiska staten upprätthåller borgarklassens politiska herravälde genom att bl.a. utöva tvång mot borgarklassen själv. Enligt mitt förmenande måste man anlägga dessa aspekter på exempelvis nazismen i Tyskland, och den nuvarande militärdiktaturen i Grekland. Hur ska man annars förklara att dessa regimer undertrycker även borgerliga politiker, administratörer, intellektuella, och i det tyska fallet även judiska storkapitalister? Påståendet att den kapitalistiska staten har ett relativt oberoende gentemot borgarklassen står följaktligen inte i något motsatsförhållande till påståendet att denna klass är den politiskt härskande. Tvärtom är den kapitalistiska statens relativa oberoende en av de grundläggande förutsättningarna för att bourgeoisin ska kunna upprätthålla sitt politiska herravälde under de mest skiftande former av borgerliga demokratier, militärdiktaturer, fascistiska regimer etc.

Det är just i Marx, Engels, Lenin, Gramscis politiska analyser man kan finna grunderna för en teori om den kapitalistiska statens klasskaraktär, som inte stannar vid vulgärmarxismens enkla

konstaterande att staten är ett direkt manipulerbart redskap i den härskande klassens händer. Vad beträffar fascismen pekar även Thalheimers och Trotskys analyser i en riktning som skiljer sig från Kominterns vulgärmarxism från 1928. Detta betyder å andra sidan inte att deras politiska slutsatser behöver eller kan accepteras. Vad JS angår är det bara att beklaga och kritisera att han för vidare den vulgärmarxistiska syn som bidrog till att föra Komintern till så förödande nederlag.

Sverige och "korporatismen"

Vilka drag i det svenska samhällets uppbyggnad och utveckling är det JS ser som "korporatistiska" och motiverar honom att tala om ett högre stadium av fascism?

Som jag tidigare sökt visa (*HfKS 2-3/70*) följer det fascistiska perspektivet på "korporatismen" ur JS speciella "historiefilosofi", men det förstärks och ges en ytligt övertygande effekt av följande drag som han pekar på: ändringar i den borgerliga ideologin vilken uppfattas som allt mer auktoritär; användandet av olika typer av repression mot revolutionär politisk opposition; påståendet att det statliga beslutssystemet är alltmer toppstyrt, med integrerade partier och intresseorganisationer, samt åsidosatta representativa församlingar; en sammansmältning av kapital med olika ursprung och slutligen ett ökat ingripande från statens sida i ekonomin.

Jag ska i det nedanstående ta upp dessa drag i den svenska samhällstrukturen. (Det är viktigt att framhålla att de punkter jag tar upp bara är preliminära och skissartade; en mer ingående undersökning kan följaktligen framtvunga revideringar och preciserade uppfattningar.) Min huvudpunkt härvidlag blir att visa hur dessa drag som JS mystifierar under beteckningen "korporatism" går tillbaka på de olika politiska förändringar vilka på 30-talet föddes som ett resultat av kapitalismens djupgående kris under mellankrigstiden. Denna kris hävdades dels inom den borgerliga demokratins ram genom den under 30-talet påbörjade övergången till en statsmonopolistisk stat (Sverige, USA, Frankrike, m.fl. länder), dels genom övergången till olika former av borgerlig diktatur (bl.a. de fascistiska i Tyskland, Italien, Spanien). JS gör i sin analys av "korporatismen" grundfelet att han ser den nuvarande statsmonopolistiska statens föregångare i bl.a. den tyska och italienska fascismen, *medan det vetenskapligt och politiskt korrekta är den typ av politiska förändringar som skedde i exempelvis Sverige, USA och Frankrike.*

Min huvudtes här är att detta grundläggande fel följer av JS vulgärmarxistiska statssyn (som han har gemensamt med bara alltför många, jfr. KFM1), vilken gör honom helt oförmögen att se den principiella skillnaden mellan den nuvarande staten och mellankrigstidens borgerliga diktatur av fascistisk typ. Observera här att JS i sin bok inte alls tar upp och analyserar förändringar i Sverige på 30-talet eller i USA, Frankrike m.fl. länder. För att få sitt "korporatistiska" schema att stämma måste han på det hela taget förbigå dem med tystnad. Sammanblandar man på detta fundamentala vis olika typer av politiska förändringar inom kapitalismens ram är man naturligtvis också som JS komplett oförmögen att anvisa någon riktig politisk strategi. Hade den förmenta "korporatismen" varit någon ny och högre form av fascism hade någon typ av folkfront av anti-"korporatistiskt" slag varit en naturlig utväg. I så fall hade kanske Vpk:s och KFM1:s reformistiska respektive ultra-revolutionära strategi — folket mot storfinanserna respektive monopolkapitalet — fastän de måhända inte är medvetna därom varit anti-"korporatistiska" strategier. Nu är emellertid inte "korporatismen" verklighet, utan ideologi. Den nuvarande situationen kräver därför en annan typ av enhetsfront, för vilken den proletära diktaturen och socialismen är huvudmålen; en front i vilken arbetarklassens intressen måste få en betydligt mer dominerande plats än i en folkfront för den borgerliga demokratins återupprättande. Detta är min politiska huvudinvändning mot JS felaktiga analyser och närmast frånvarande politiska slutsatser.

Vilken är den i Sverige konkreta bakgrunden till de företeelser JS samlar under beteckningen

”korporatism”? Hur ska man sammanställa och förklara de konkreta drag JS benämner ”korporatistiska”?

1. 30-talets betydelse

JS pekar i avsnittet om det ”korporatistiska” samhället på den omfattande ekonomiska roll staten idag spelar. Detta är en central punkt fastän JS aldrig förmår gripa dess innebörd. Staten i kapitalismens statsmonopolistiska stadium har nämligen som ett av sina viktigaste kännetecken en interventionistisk roll i förhållande till ekonomin. Detta i motsats till exempelvis staten i det privatkapitalistiska skedet fram till 1890-talet. Staten griper idag aktivt in i produktionsprocessen och begränsar sig inte som under det privatkapitalistiska skedet till ingripanden främst på det juridiska planet, t.ex. liberalisering av näringslagstiftningen. Ingripandet är idag primärt förlagt till den ekonomiska nivån. När påbörjas denna viktiga politiska förändring i Sverige?

Den grundläggande startpunkten för en analys av den nuvarande svenska samhällsformationen (här främst dess politiska nivå) är 30-talet och den sociala kris i internationell skala som då drabbade kapitalismen. Beroende på de olika samhällenas historiska bakgrund gav denna kris upphov till olika verkningar och framförallt olika politiska lösningar. *Vad beträffar Sverige, liksom flera andra borgerliga demokratier, är det främst från detta årtionde som staten i Sverige får en allt mer statsmonopolistisk karaktär*, främst manifesterad i de förändringar de statliga ingreppen i ekonomin genomgår och även den verkställande maktens begynnande övervikt i förhållande till de representativt-parlamentariska organen; en förskjutning som gör slut på 20-talets ”utskotts-parlamentarism” och överhuvudtaget den relativa övervikt de parlamentariska organen haft från tiden 1905/09. En motsvarande förändring och politisk lösning på krisen äger rum inom ramen för den borgerliga demokratin i flera andra länder: jämför Roosevelts New Deal, folkfrontsregeringen i Frankrike 1936, en fördröjd motsvarighet var den engelska Labour-regeringens ingrepp i ekonomin 1945. (I min förra artikel finns en oklar uppfattning vad beträffar synen på statens ingrepp i ekonomin, och relationen mellan de olika delarna inom statsapparaten från början av 30-talet. Denna precisering har framtvingat en skärpning av kritiken mot JS.)

2. Alliansen SAP—monopolkapitalet

I Sverige är övergången till en statsmonopolistisk stat förbundet med det socialdemokratiska partiets regeringstillträde. Men inte nog härmed, särskilt från senare delen av 30-talet uppkommer den för Sveriges del kännetecknande *alliansen* mellan den socialdemokratiska rörelsens ledarskikt och monopolkapitalet, vars början tog sig uttryck i Saltsjöbadsavtalet 1936—38 mellan LO—SAF, i samarbetskonferensen mellan regering och storfinans hösten 1938, samt i ett avstannande av socialpolitiken till förmån för privat kapitalackumulation.

Innebörden av denna allians måste stå helt klar: där borgarklassens egna partier misslyckats inträder det reformistiska ledarskiktet och utövar den framväxande statsmonopolistiska statens ekonomiska och politiska funktioner efter linjer som bidrar till att häva den svenska kapitalismens kris och främjar monopolkapitalets långsiktiga herravälde både inom borgarklassen och gentemot de underordnade klasserna.

3. Statliga ingrepp i ekonomin

Statsapparatsens interventioner i ekonomin har efterhand blivit allt tydligare och allt mer omfattande. Häri återfinns det främsta kännetecknet på den definitiva övergången till en statsmonopolistisk statsform inom den borgerliga demokratis ram.

Dessa ingripanden omfattar bl.a. *socialpolitiken*, vars viktiga politiska aspekt är upprätthållandet av socialdemokratins stöd inom arbetarklassen. *Jordbrukspolitiken* som använts till att

bortrationalisera småbrukarna. *Arbetsmarknadspolitiken* som utvecklats för att främja strukturomställningarna (omskolning, flyttningsbidrag) samt dämpa den relativa arbetskraftsbristen (omskolning, invandring av utländsk arbetskraft) och därmed motverka löneglidningarna. *Näringspolitiken* vars betydelse bara tilltar och som dels är ett stöd till monopolkapitalet i den internationella konkurrensen och dels driver på koncentrationsprocessen inom landets näringsliv. *Inkomstpolitiken* som i Sverige verkställs av LO och vilken också den syftar till stöd åt svenskt monopolkapital i internationell konkurrens genom att hålla tillbaka exportindustriarbetarnas lönekrav och istället skärpa kraven på ”hemma-marknadsindustrin” (de s.k. låglönebranscherna). Därigenom framdrivs koncentrationsprocessen inom dessa förmonopolistiska branscher vilket givetvis spelar storfinansen i händerna. Denna typ av stöd åt monopolkapitalet skapar uppenbara spänningar inom LO (motsättningen ”hög—lågavlönade”) vilket man söker dämpa och kompensera genom utspel mot TCO och SACO, dels för att avleda kritiken mot sitt eget agerande, dels i syfte att öka löneutrymmet för LO-området i sin helhet.

Det är viktigt att se dessa åtgärder som *effekter* av dels förhållandet mellan staten och ekonomin, dels mellan olika klasser i kamp. Åtgärderna är inte ett resultat av den socialdemokratiska ledningens medvetna, ideologiska och politiska handlande, även om detta spelar roll för de enskilda beslutsfattarnas motivation.

4. Den verkställande maktens övervikt

Den statsmonopolistiska staten kännetecknas även som ovan nämnts av den verkställande maktens (regering, departement, ämbetsverk, motsvarande organ på lokal nivå) övervikt i förhållande till de lagstiftande-parlamentariska organen. Början till denna övervikt står att söka i 30-talets politiska förändringar, och har registrerats av flera liberala samhällsvetare utan att kunna annat än ideologiskt förklaras. Inte heller JS kan med sin ”korporatistiska” teori förklara den. Den viktigaste orsaken till förskjutningen är nämligen borgarklassens och främst den monopolistiska fraktionens oförmåga att organisera sin politiska hegemoni över de underordnade klasserna, vilket i sin tur är en komplex *effekt* av olika strukturella processer inom den krisdrabbade kapitalismen. En annan, fast sekundär bakgrundsfaktor till den verkställande maktens dominans, är de successivt tilltagande ingreppen i ekonomin — manifesterat i bl.a. den växande ”offentliga sektorn” och det ständigt ökande skatteuttaget — vilka kräver ett fastare och direktare ingripande från statens sida.

Då de traditionella borgerliga partierna inte längre effektivt kan organisera borgarklassens politiska hegemoni får de verkställande organen axla rollen av politisk organisatör för monopolkapitalet i betydligt högre grad än tidigare i den borgerliga demokratins historia. Nedgången för de borgerliga partierna (i deras uppgift att organisera monopolkapitalets politiska hegemoni) kompenseras idag i flera västeuropeiska stater av de s.k. vänsterpartiernas regeringsinträde oftast i olika koalitioner, t.ex. ”folkfronten” i Finland, SPD:s regeringstillträde 1966 i Tyskland, centervänsterkoalitionen i Italien, där PCI:s inträde kan komma inom kort.

De verkställande organens övervikt inom statsapparaten uttrycks på olika sätt. Inte minst viktig är den anknytning — som JS pekar på — av de politiska partierna och kanske främst intresseorganisationerna till den verkställande makten. Denna anknytning är vidare förenad med överförandet av administrativa uppgifter på olika intresseorganisationer (se ovan om LO och inkomstpolitiken); med inrättandet av olika utskott och kommittéer vari ingår representanter för stat, partier och organisationer.

Det är denna förändring mellan verkställande makt och lagstiftande-parlamentariska församlingar inom ramen för den borgerliga demokratin, som JS har i åtanke när han noterar den

”byråkratiskt-administrativa dekret-verksamhet” och de parlamentariska organens ”åsidosättande”. Sannolikt är det också dessa förhållanden som i varje fall ursprungligen föranlett honom att föra in den ideologiska termen ”korporatism”. Beteckningen skapar nämligen associationer till den ”korporatistiska” statsorganisationen i exempelvis det fascistiska Italien, där intresseorganisationerna var direkt och formellt anknutna till och underordnade den verkställande statsmakten. Även borgerliga statsvetare som iakttagit de svenska intresseorganisationernas utveckling i Sverige har fört in beteckningen ”korporatism”, (Gunnar Heckscher — *Staten och organisationerna* 1946), vilket visar på termens förankring i en borgerligt-ideologisk problematik.

JS förklaring av dessa fenomen bidrar emellertid enbart till att öka oförståelsen för problemen kring den kapitalistiska staten och dess karaktär. För det första kontrasterar JS på ett helt felaktigt sätt den ”klassiska liberala parlamentarismen” med det nuvarande ”åsidosättandet” av de parlamentariska organen. JS moraliserande kritik över detta förhållande utgår från föreställningen att den period då de representativa organen hade en relativ övermakt inom den borgerliga klasstaten kännetecknades av ett större inflytande för arbetarklassen och mellanskikten. Men det förhållande att de parlamentariska församlingarna tidigare (från 1905/09) hade övervikten jämfört med den verkställande makten innebär definitivt inte ett ökat inflytande för arbetarklassen eller ”folket”. I den mån arbetarklassens inflytande ökar beror det på helt andra faktorer graden av politisk medvetenhet, den politiska ledningens duglighet, kampberedskapen, solidariteten, kontroll av egna organisationer etc.

”Korporatism” — demokrati eller diktatur?

För det andra har JS aldrig förstått bakgrunden till den ytliga parallellen mellan organisationernas ställning i den fascistiska och den statsmonopolistiska staten i dess borgerligt-demokratiska form. Den förra har nämligen en faktisk likhet med den senare, vilket ofta lett till att de på ett felaktigt sätt likställts. Likheten består i följande: båda kännetecknas av ingripanden i ekonomin och övervikt för den verkställande makten (i den fascistiska staten är ju de representativa organen i varierande utsträckning krossade). Det är i denna likhet nyckeln ligger till den vulgärmarxistiska statssynens varierande grad av sammanblandning och förvrängning av de olika karaktärer den kapitalistiska klasstaten kan anta beroende på läget i klasskampen. Å ena sidan måste man här skilja på de två grundläggande *statsformer* som staten kan anta: borgerlig demokrati och borgerlig diktatur. Å andra sidan är det nödvändigt att skilja de olika *regimerna* inom var och en av dessa statsformer. Det är på denna punkt, som på så många andra, IS går fel. Den vulgärmarxistiska statsteorin gör honom nämligen oförmögen att skilja mellan 1. förändringar inom den borgerligt-demokratiska statsformen — i det här fallet övergången från privatkapitalistiska till olika statsmonopolistiska regimer, och 2. de likheter respektive skillnader som finns *mellan* regimer inom borgerliga diktaturer å ena sidan (t.ex. fascismen i Italien) och borgerliga demokratier å den andra (t.ex. den socialdemokratiska regimen av statsmonopolistiskt slag från början av 30-talet i Sverige). Denna sammanblandning leder JS till en både felaktig beteckning av den nuvarande staten som ”korporatistisk” och helt oriktig klassificering av den som ”en ny och högre form av fascism”.

Förskjutningen till statsmonopolistiska regimer inom den borgerliga demokratins ram och de politiska revolutioner som gav upphov till olika fascistiska regimer inom den borgerliga diktaturens ram, representerar nämligen två politiskt skilda lösningar på den kapitalistiska samhällsordningens kris under 20- och 30-talen. Den regim som idag existerar i Sverige m.fl. länder går tillbaka på den statsmonopolistiska och borgerligt-demokratiska lösningen av 30-talskrisen i samhällen som Sverige, Frankrike, USA, England och inte den borgerliga diktaturens

olika fascistiska regimer i exempelvis Tyskland, Italien, Spanien, Japan, — dessa regimer representerar en annan politisk utväg ur krisen. I Kommunistiska Internationalen blandade man speciellt under perioden 1928-34 fullständigt samman dessa olika lösningar, med åtföljande katastrofala nederlag. Idag mer än trettio år senare finns det för dem som vill och ej är politiskt blockerade, möjligheter att teoretiskt och politiskt förklara dessa misstag, bl.a. genom Poulantzas klargörande arbeten inom marxismens politiska teori.

Vad beträffar problemen kring den verkställande maktens dominans är det ännu ett som JS genom sin brist på en marxistisk politisk teori bidrar till att skapa oklarhet kring. Genom den socialdemokratiska regimen olika kanaler och till följd av dess långvariga regeringsinnehav har till många av de ledande posterna inom statsapparaten avancerat individer från småborgerlig härkomst, olika mellanskikt och även i mindre utsträckning arbetarklassen. Personer med samma klassbakgrund är sannolikt även mycket starkt representerade i de olika intresseorganisationerna. Det finns idag följaktligen ifråga om härkomst (liksom en rad andra sociala variabler t.ex. utbildning, inkomst, allmänpolitisk uppfattning, stil, upp trädande etc.) stor likhet mellan många av dem som genom den socialdemokratiska regimen utövar den statsmonopolistiska statens verkställande ämbeten och dem som utövar motsvarande poster i partier och organisationer.

Hela den problematik som återfinns här reducerar JS till ”korporativ toppstyrning” och ”korporativ gemenskap”. Två punkter ska här i all korthet fastslås: dels utgör dessa grupper av ”småborgerlig” härkomst ingen ny ”elit” etc, dels är de inte heller något tecken på att det i Sverige håller på att växa fram någon statsbourgeoisie i konkurrens med monopolkapitalet. Den nedan beskrivna fientligheten mellan det socialdemokratiska ledarskiktet och monopolkapitalet har absolut inte sin grund i olika klasshärkomster eller förekomst av expanderande statsborgerlighet. Den relativa fientligheten följer istället som jag nedan ska söka visa ur statens funktion gentemot monopolkapitalet, dvs ur dess relativa autonomi.

Klasshärkomst, ideologi etc. kan dock spela rollen av korrelerat till den strukturellt betingade motsättningen (icke-antagonistisk).

5. Den borgerliga ideologin

Med förändringarna i den borgerliga statens organisation, orsakad av kapitalismens inträde i ett statsmonopolistiskt skede, är också förknippat nya element i ideologin om staten. I Sverige har den statsmonopolistiska statens ideologi främst formulerats av socialdemokratin, i Tyskland av CDU och i Frankrike av gaullismen. (För den socialdemokratiska ideologin om staten se nedan)

Det viktiga i detta sammanhang är att JS till följd av sin förvrängning av marxismen blandar samman reella och ideologiska förändringar. På en och samma gång kan JS exempelvis tala om partiernas och parlamentets ställning i den ”klassiska liberala parlamentarismen” (reella ställning) med deras nuvarande ställning i den ”korporatistiska” ideologin. Denna typ av sammanblandning förekommer ofta i jämförelse mellan den ”liberala” borgerliga demokratin och ”korporatismen”. Den andra viktiga punkten härvidlag är att JS inte har skiljt grundläggande drag i den borgerliga ideologin från det han kallar ”korporatistisk” ideologi, t.ex. socialdemokratin statsideologi. Dessa ständigt återkommande sammanblandningar bara ökar de mystifierande verkningarna av termen ”korporatism”.

De drag i den borgerliga ideologin som JS försöker framställa som ”korporatistiska” (t.ex. att skyla över klasmotsättningar resp. -tillhörighet) är tvärtom grundläggande drag i borgerlig ideologi. En av de primära funktionerna i denna är nämligen att ge medlemmarna av olika klasser idén och känslan av att vara enskilda, fria och konkurrerande individer.

6. Alliansens ekonomiska effekter

Den statsmonopolistiska statens ingripanden i ekonomin, som i Sverige utövas i en allians mellan den socialdemokratiska regimen och monopolkapitalet, har skapat en rad viktiga ekonomiska effekter:

- a. En omfattande bortrationalisering av urbana och agrara småproducenter. Främst gäller detta naturligtvis småbrukarna på landsbygden, men också små livsmedelshandlare i städer och på småorter. Detta är en process som skett i särskilt hög grad under efterkrigstiden.
- b. Främjandet av koncentrationsprocessen inom en rad förmonopolistiska branscher såsom träförädling, metallmanufaktur, grafik, sågverk, läder, jord-sten, textilbranschen m.fl. vilket inom dessa industrier lett till en rad nedläggningar och/eller sammanslagningar.
- c. Som en direkt effekt av dessa processer har inom svensk industri sannolikt skapats en högre monopoliseringsgrad än inom något annat jämförbart land. Detta har självklart gett den svenska borgarklassens monopolistiska fraktion en sällsynt dominerande ställning.

7. Småborgerligheten

Den agrara och även urbana småborgerlighetens bortrationalisering har i hög grad underlättats genom frånvaron av ett parti som tillvaratar småproducenternas särintressen inom kapitalismen. Bondeförbundet har — särskilt efter kriget då det suttit i regering 1951-57 aktivt utformat och stött den politik som använts för att få bort småbrukarna och kan därför inte sägas vara småbrukarnas parti. Inte heller har det inom svensk småborgerlighet framträtt någon annan typ av mer aktivt motstånd mot den statsmonopolistiska statens främjande av monopolkapitalets intressen på bekostnad av småproducenternas, typ Vennamo-partiet i Finland, NDP i Tyskland, poujadismen i Frankrike.

Detta kan delvis bero på att den statsmonopolistiska statens expansion har sammanfallit med de småproducerande klassernas nedgång och därigenom, på låg nivå inom stats- apparaten, kunnat erbjuda sysselsättning för bortrationaliserade småborgare av olika generationer (samma effekt har naturligtvis också den privata service-närings utveckling haft).

8. De borgerliga partiernas kris

En av bakgrundsfaktorerna till den verkställande maktens övervikt inom statsapparaten är som vi tidigare nämnde de traditionella borgerliga partiernas oförmåga att organisera monopolkapitalets politiska hegemoni gentemot de underordnade klasserna. Dessa partiers nedgång, vilken i Sverige varit särskilt märkbar efter deras nederlag i ATP-frågan 1957/58, har allt tydligare manifesterats i Västeuropa från senare hälften av 60-talet, då kapitalismens ekonomiska utveckling stagnerat. Borgarklassens splittring på en rad olika, ofta relativt svaga partier, har öppnat regeringsvägen för kommunistpartiet i Finland; sannolikt blir detta lösningen också på den italienska ”regeringskrisen”. I Tyskland fick SPD för första gången sedan 20-talet plats i regeringen 1966. I Danmark och Norge har bräckliga koalitioner mellan alla borgerliga partier bildat regering efter socialdemokratiska valnederlag. I Frankrike kunde endast det statskuppsmässiga gaullistiska maktövertagandet 1958 göra slut på borgarklassens permanenta politiska kris.

I Sverige däremot har monopolkapitalet haft en ypperlig fördel i sin stabila allians med socialdemokratin, vilken främjat och stärkt både borgarklassen i sin helhet och i synnerhet den monopolistiska fraktionens ekonomiska och politiska hegemoni. På samma gång har de s.k. rationaliseringsprocesserna i ovanligt hög grad gett ekonomiskt utrymme åt olika socialpolitiska reformer och reallöneökningar vilket varit en av de absolut viktigaste förutsättningarna för det socialdemokratiska ledarskiktets långvariga regeringsinnehav och den svenska arbetarklassen

utbredda accepterade av rörelsens samarbetslinje med det svenska monopolkapitalet. Dessa ömsesidiga och växelverkande fördelar har gett alliansen dess styrka och långvarighet.

9. Statens relativa autonomi

Om nu socialdemokratins ledarskikt sedan länge ingått denna allians med storfinansen, hur ska man då förklara partiets massiva inflytande i arbetarklassen och storfinansens tidvis uttalade fientlighet mot socialdemokratien?

Det reformistiska ledarskiktet utformar och verkställer den statsmonopolistiska statens ingripanden i ekonomin, men dessa ingripanden är ofta framdrivna av trycket och kraven från arbetarklassen, vilket leder till att de ibland måste påtvingas borgarklassen, innan denna övertygats om dess fördelar. Härvid uppkommer en fientlighet mellan socialdemokratien och monopolkapitalet. Exempel: Raden av företagsnedläggelser 1966/67 drev inom arbetarklassen fram krav på ingripanden från "samhällets" sida. Mot denna politiska bakgrund formulerades näringspolitiken och ett av dess konkreta uttryck — investeringsbanken. Denna sattes in i perspektivet av en utvidgad statlig företagsverksamhet för att skapa sysselsättning etc. Monopolkapitalet motsatte sig alldeles påtagligt dess införande, men påtvingades den av staten. Ett par år senare verkar emellertid banken helt under bourgeoisins kontroll. Detta komplexa verkningssätt och förhållandet mellan stat och monopolkapital vore helt omöjligt att förklara — annat än konspirativt och manipulatoriskt, jämför JS fras om "taktisk rörelsefrihet" — om man inte införde teorin om statens relativa oberoende, och den typ av förklaring som denna teori är ett resultat av. (Jfr Poulantzas: *Politisk makt och sociala klasser*.)

Denna fientlighet mellan staten (socialdemokratins ledarskikt) och monopolkapitalet, är *en effekt av det komplexa förhållandet mellan den kapitalistiska staten och klasserna*, och manifesterar sig på olika sätt.

a. En särskild *socialdemokratisk statsideologi*: de statsmonopolistiska ingreppen i ekonomin blir "välfärdspolitik" och "planhushållning". Den verkställande maktens dominans inom statsapparaten blir föreställningarna om "det starka samhället". I den parlamentariska kampen mellan de olika partierna ställs den socialdemokratiska "planhushållningen, välfärdspolitiken och starka samhället" mot de borgerliga partiernas "anti-socialism", fientlighet mot "tvångssparande" och krav på "när demokrati".

Den socialdemokratiska ideologin svarar dels mot den reella förändringen till statsmonopolism inom den borgerliga demokratins ram, dels mot de olika delkrav som framförs inom arbetarklassen. Den borgerliga ideologin i sin tur svarar dels mot borgarklassens relativa fientlighet eller avvaktan inför de statsmonopolistiska ingreppen (som i sista hand alltid arbetar till dess fördel), dels mot de anti-monopolistiska och anti-byråkratiska stämningar/idéer som finns inom småborgerligheten och de övre mellanskikten. Bland annat genom denna ideologiskt-politiska process kan socialdemokratien ständigt (hitintills) återskapa sitt massiva parlamentariska inflytande i främst arbetarklassen, men också de lägre mellanskikten och de borgerliga partierna kan mobilisera småborgerlighet och övre mellanskikt som en mot socialdemokratien kontrollerande kraft i borgarklassens (monopolkapitalets) intresse.

b. Monopolkapitalets relativa fientlighet (som gäller omfattningen och den detaljerade utformningen av olika statsmonopolistiska ingrepp i ekonomin) gentemot socialdemokratien får också till effekt en viss vacklan från dess sida. Å ena sidan skapas till följd av att den statsmonopolistiska statens verkställande makt (i Sverige utövas av det socialdemokratiska ledarskiktet) organiserar monopolkapitalets ekonomiska och politiska hegemoni — en förtroendefull och positiv inställning till "samarbete" mellan det reformistiska ledarskiktet och

storfinansen. Men då flera av de åtgärder som främjar monopolkapitalets hegemoni relativt sett påtvingas det av staten, och vidare kläds i en socialdemokratisk ideologi, alstras tidvis en påtaglig fiendtlighet till det socialdemokratiska ledarskiktet.

Exempel: Efter SAP:s stora valseger 1968 uttalade ett flertal av monopolkapitalets representanter sitt förtroende för den socialdemokratiska regeringen och LO. På grund av vissa ekonomiska och ideologiska orsaker tilltog emellertid den redan tidigare märkbara radikaleringen inom arbetarklassen och olika mellanskikt — den ”vilda” strejkvågen, student-och Vietnamrörelsen. Denna radikalering både tvangs och sökte SAP inlänka inom partiet och parlamentariskt utnyttja, vilket tog sig uttryck i jämlikhetsfraserna kring näringspolitiken, skattepolitiken, utrikespolitiken m.m. Denna ”vänstervridning” representerad bl.a. av Palme ökade alldeles uppenbart den relativa, ideologiska fiendligheten mellan socialdemokratin och monopolkapitalet, vilket var bakgrunden till talet om ”förtroendeklyftan”.

Förtroendeklyftan, som inte kan reduceras till enbart en taktiskt betingad propaganda, leder borgarklassen (monopolkapitalet) till en förnyad ansatsning på de traditionella borgerliga partierna som under så lång tid varit oförmögna att ge bourgeoisin en effektiv politisk organisation. Trycket att skapa ett enat borgerligt block bara ökar, men detta block måste samtidigt ideologiskt acceptera statens interventionistiska roll. Samtidigt söker dessa partier i viss mån distansera sig från en ideologisk anknytning till borgarklassen (monopolkapitalet) genom att exempelvis byta namn som högern gjort, eller besluta att inte motta ekonomiskt stöd från borgarklassen, som folkpartiet gjort. Här bör understrykas att hela denna process samtidigt är bevis på borgarklassens oförmåga att på egen hand politiskt organisera sitt herravälde över de underordnade klasserna. Man måste istället gå över den kapitalistiska statens verkställande makt via en allians med det socialdemokratiska ledarskiktet.

Den relativa frånvaron av utbrytningar och partisplittring som karakteriserat mittenpartiernas samverkan och högerens omorientering i ”ljusblå” riktning bär vittnesbörd om frånvaron av en militantare aktion från småborgerlighetens sida till försvar för sina särintressen mot staten och monopolkapitalet; effekten av de två senares förhållande till småborgerligheten är på sikt krossandet av dess existens. Tvärtom har sannolikt det faktum att delar av den fått sysselsättning genom den ”offentliga sektorns” expansion underlättat de borgerliga partiernas — främst mittenpartiernas — omorientering mot en ideologi som svarar mot den statsmonopolistiska statens realitet.

10. Om våldet

Slutligen ett par punkter om våldets plats i olika kapitalistiska statsformer och under olika regimer.

Olika former av revolutionär eller på andra sätt radikal opposition har alltid och kommer alltid, även inom den borgerliga demokratins ram, att bemötas med våld — detta följer med nödvändighet av det faktum att denna statsform i sista hand vilar på monopolisering av våldet för upprätthållandet av borgarklassens politiska herravälde gentemot underordnade klasser. Inom den borgerliga demokratin används tidvis hög grad av öppet våld utan att man kan tala om borgerlig diktatur: exempelvis USA på 30-talet, liksom Sverige, Frankrike och Italien mot slutet av 60-talet. Den borgerliga diktaturen kännetecknas naturligtvis av en högre grad av öppet tvång, men det är inte på detta plan den principiella skiljelinjen går, utan i statens relation till klasserna och det existerande maktblockets sammansättning.

Även den proletära diktaturen kännetecknas av våldsanvändning i sista hand, men i detta fall uteslutande mot borgarklassen. För arbetarklassen ska den innebära en början till proletär,

socialistisk demokrati. Den proletära staten skiljer sig således — som övergångsstat till socialismen — inte från exempelvis den borgerliga demokratin vad beträffar användning av våldet, men däremot vad beträffar vilken klass som kontrollerar staten och mot vilken klass våldet riktas.

Avslutning: mellan vänsterism och reformism

Det ovan skrivna om ”korporatismen” i Sverige kan kanske tyckas som en onödigt lång utläggning men är viktigt för att visa att både JS metod och allmänna perspektiv på dessa företeelser omöjliggör en teoretisk förklaring och leder till oriktiga politiska slutsatser. Vad gäller problemen kring ”korporatismen” är min huvudkritik sammanfattningsvis att JS för tillbaka den nuvarande statens karaktär på fel politisk lösning av kapitalismens kris under mellankrigstiden. Den nuvarande kapitalistiska klasstatens karaktär i Sverige liksom i flertalet andra borgerliga demokratier i Västeuropa/USA har sina rötter i den övergång till statsmonopolistisk stat under olika regimer, som ägde rum inom den borgerliga demokratis ram under 30-talet, och inte i det lösningsalternativ JS pekar på: den borgerliga diktaturen främst under olika fascistiska regimer. Genom sin vulgärmarxistiska statsuppfattning — som staten endast ser ett enkelt och manipulerbart redskap för den ekonomiskt härskande klassen — förmår JS inte klargöra vare sig skillnaderna eller de faktiska likheterna mellan de olika statsformerna och regimerna. JS speciella förfaringsätt att sätta in ”korporatismen” i ett utvecklingsschema mot allt högre och auktoritärare former av fascism är en följd av hans historicistiska förvrängning av marxismen. Det mildaste man kan säga om detta tillvägagångssätt är att det är grovt felaktigt och missvisande.

Om man nu som JS gör (och som Komintern gjorde under främst perioden 1928-34) sammanblandar olika statsformer och regimer blir man också oförmögen att ange en korrekt strategi för den politiska kampen. Den kommunistiska världsörelsens utveckling under de ovan nämnda åren bär bara alltför tydligt vittnesbörd om detta. Den avgörande punkten här är följande: den politiska strategin måste utformas olika beroende på vilken typ av statsform (regim) man har att bekämpa. I en borgerlig diktatur (särskilt om den är av fascistisk typ eller ”imperialistisk” militärdiktatur som ofta är fallet i tredje världen) måste och kan en bredare allians med mer ”demokratiska” krav etableras: antingen som folkfront i t.ex. Spanien eller som nationell front i Kina, Vietnam, Italien och Frankrike under världskriget. Är den statsform man bekämpar emellertid någon typ av borgerlig demokrati, som fallet är idag i Sverige och flertalet Västeuropeiska länder/USA, måste den politiska fronten ha en annan karaktär, i riktning mot en starkare betoning av de ”proletära” och socialistiska kraven, eftersom det första viktiga delmålet då är den proletära diktaturens upprättande och inte en återetablering av den borgerliga demokratin.

De nyrevisionistiska kommunistpartierna i Västeuropa lägger idag huvudmotsättningen inom den borgerliga demokratin mellan monopolkapitalet och ”folket”, inom vilket man söker skapa en anti-monopolistisk front på basis av ”demokratiska” krav. Det reformistiska består bl.a. däri att man tror sig kunna åstadkomma övergången till socialism på parlamentarisk väg genom utnyttjandet av den kapitalistiska klasstaten mot monopolkapitalet. Denna strategi är ett arv från 30-talets folkfrontsperiod, då utgångspunkten var kamp mot en borgerlig diktatur eller värn om en borgerlig demokrati. Alldeles uppenbart är denna strategi fortfarande ett värn för den borgerliga demokratin.

Även KFml utgår från att Sverige är en borgerlig demokrati och att huvudmotsättningen går mellan monopolkapitalet och ”folket”. Det vore då naturligt att man, som i Vpk:s fall, förde fram en reformistisk strategi, men KFml representerar den ultra-revolutionära eller vänsteristiska avvikelserna: man söker skapa en folkfront på den proletära revolutionens grundval. I KFml:s fall är också en påtaglig förvirring inblandad som speglar dess försök att förankra sig i två skilda

riktningar inom marxismen och den internationella arbetarrörelsen: dels för man fram parollen folket mot monopolkapitalet, vilket utgör ett försök att föra in Maos allians-strategi och ”folket”-begrepp på västeuropeiska förhållanden, dels går man i valet 1970 fram under parollen klass-mot-klass som representerar den stalinistiska ultravänster-strategin från 1928, och vars innebörd är arbetarklassen mot borgarklassen. Hur detta går ihop måste man nog sitta i antingen KFml:s eller MLK:s, f.d. VUF:s, nuvarande ledning för att förstå.

Härmed torde det väl vara visat att rigoröst tolkade marxistiska, dvs vetenskapliga begrepp och noggrant utförda politiska analyser är nödvändiga för en korrekt politisk strategi, och inte är (som JS sökt försvara sig med) ”skitförnäma akademiska diskussioner” och inte heller — definitivt inte — gäller terminologiska frågor eller olika definitioner. Det har heller ingen betydelse hur många som upplever den förmenta ”korporatismen” som ett system. Säkert finns det ännu fler som upplever Sverige som en blandekonomi. Men enligt marxismen är det inte människors upplevelser som primärt ska vägleda analysen och politiken utan företeelsernas reella innebörd. ”Korporatismen” är varken mer eller mindre än en upplevelse. Den borgerliga klasstatens monopolistiska karaktär är däremot en realitet.

Jag tycker det är viktigt att framhäva ytterligare en punkt i JS perspektiv på utveckling. Genom hela JS bok löper en tråd av svartsyn och pessimism om arbetarklassens möjligheter att kasta av sig det borgerliga klassherraväldets ok och förverkliga socialismen. Istället framträder och betonas ständigt borgarklassens repression och allt mer auktoritära uppträdande. Det är naturligtvis viktigt att inte skapa illusioner om någon speciell fredlighet hos den svenska bourgeoisin, men minst lika viktigt är att ha en realistisk tilltro till den proletära revolutionens möjlighet i Väst-europa. Jag säger inte att JS är anhängare av en pessimism, men däremot att det i hans bok finns en utpräglad sådan tendens. Jag tror inte heller att detta drag är någon tillfällighet, ty även hos andra marxister som Marcuse finns synen på arbetarklassen som fullständigt integrerad i de borgerliga västeuropeiska samhällena, och hos olika småsektorer har föreställningen framträtt att revolutionen bara är något som gäller för den tredje världen (”appellianismen”). Den historiska bakgrunden är uppenbar: dessa uppfattningar har formats mot bakgrund av efterkrigstidens, särskilt det reaktionära 50-talets, relativa passivitet och håglöshet inom arbetarklassen jämfört med kampen under 30- och 40-talen. Lika uppenbart måste också vara att denna period har nått sitt slut från senare hälften av 60-talet och att konjunkturen om än sakta och språngvis vänder till ökad kampvilja och medvetenhet.

Det hör till JS odiskutabla förtjänst att han som den förste marxist och leninist i detta land fäst uppmärksamheten på de drag han felaktigt kallar ”korporatism”. Det är av denna med flera anledningar man blir förvånad av hans sätt att bemöta den kritik han utsatts för. Det dominerande intrycket av JS replik är försöken att ironisera bort mina argument, att förvränga och felcitera i min text, att tillskriva mig synpunkter som jag aldrig gjort mig till tolk för och politiskt söka brännmärka dessa synpunkter. Det är följaktligen högst beklagligt att JS metod inte varit att försöka få klarhet i viktiga frågor för den revolutionära vänstern, inte varit att pröva sin egen ståndpunkt eller i sak bemöta kritiken.

Lästips – se avdelningen [Debatt om fascism](#) (under rubriken Fascism/nazism) på marxistarkivet.